

AKTUALNO

Slovenija ni podprla resolucije

Ob obletnici mednarodnega dneva boja proti fašizmu in antisemitizmu, ki ga zaznamujemo 9. novembra, Slovenija v OZN znova ni podprla resolucije proti povečevanju nacizma. Proti resoluciji, ki jo je predlagala Rusija, so bile le ZDA in Ukrajina. Vzdržale so se vse članice Evropske unije, Kanada in Avstralija. Izrael je resolucijo podprl.

STRAN 10

Ilustracija: Ciril Horjak

MEDGENERACIJSKI DIALOG

Franc Rozman - Stane

»Od zmag do zmag nas vodil je tovariš Stane!«

Poslali smo te na Štajersko, poslali smo te v zimo, v mraz, poslali smo te v mrežo najgostejših sovražnih postojank, v najhujši sovražnikov teror, poslali smo te, da okupatorju dokažeš neuničljivost in nepremagljivost obožene partizanske borbe. (Boris Kidrič – Slovo od komandanta Staneta)

Milan Gorjanc

Letos mineva 75 let od tragične smrti proslavljenega poveljnika slovenske partizanske vojske in narodnega heroja Franca Rozmana - Staneta. Njegova osebnost je globoko povezana z narodnoosvobodilnim bojem slovenskega ljudstva. Njegov poveljniški pogum, bogate bojevniske izkušnje in nezmotljiv vojaški talent so pripomogli k številnim zmagam slovenske partizanske vojske, med drugimi tudi v boju na Jančah.

Franc Rozman se je rodil v kmečki družini na obrobju Ljubljane v Spodnjih Pirničah. V mladosti je izkusil vse težave življenja na vasi in v revščini. Očeta je izgubil že na začetku prve svetovne vojne. Njegov skrbnik v najstniških letih je bil Valentin Rožanc, odločen in napredno usmerjen človek na širšem območju Medvod, ki je na mladeniča prenesel proletarsko zavest. Franc se je pri strogem in tudi naprednem mojstru v Ljubljani izučil za peka. Pri njem je tudi delal kot pekovski pomočnik.

Med prvimi Slovenci in sploh internacionalci se je že leta 1936 pridružil španski republikanski

Narodni heroj Franc Rozman-Stane

vojski. Zaradi njegovega poguma in vztrajnosti je postal poveljnik čete in pozneje bataljona v 15. internacionalni brigadi s činom stotnika. Ob porazu republikanske vojske je s svojo pregovorno iznajdljivostjo večje izmaknil ves bataljon in se umaknil v Francijo. Iz Francije se je poleti 1941 prek Nemčije vrnil v domovino.

Takoj se je povezal z OF v Ljubljani in se pridružil kamniškim partizanom kot vojaški inštruktor. V začetku septembra je postal poveljnik 1. štajerskega bataljona in z njim uspešno za nekaj ur zavzel Šoštanj, kar je bila prva odporniška zmaga v Hitlerjevem rajhu. Pod Rozmanovim poveljstvom se je bataljon spretno izmikal nemiške-

mu pregonu in se zaradi zime po manjših skupinah izmaknil v Ljubljano in na domove.

Poveljnik Stane je takoj odšel na Dolenjsko in 15. decembra 1941 iz borcev Mokronoške, nekaj borcev Novomeške, Stiške in Molniške čete oblikoval 2. štajerski partizanski bataljon. Na Kremenjku se je zbralo nekaj več kot 80 borcev. Znova so se napotili na Štajersko. Ob prestopu razmejitvene črte so se zaustavili v Tisju nad Litijo. Tu so jih Nemci obkolili. Stane je bataljon znova spretno izmaknil nazaj na italijansko stran meje, in to z majhnimi izgubami.

Zgodaj spomladi leta 1942 so mladi na Dolenjskem in iz z bodečo žico obdane Ljubljane množično

vstopali v partizanske vrste. Oblikovali so se novi bataljoni in odredi. V 2. štajerskem bataljonu je v začetku aprila bilo več kot 300 borcev. Tako so na Kremenjku 5. aprila 1942 oblikovali 1. slovensko partizansko brigado, ki so jo sestavljali 3 bataljoni. Brigadi so poveljevali Franc Rozman - Stane kot poveljnik, Dušan Kveder - Tomaž kot politični komisar in Peter Stante - Skala kot namestnik poveljnika.

V začetku maja 1942 se je slovenska partizanska vojska reorganizirala in oblikovanih je bilo več odredov in skupin odredov. Tako se je 1. slovenska partizanska brigada preimenovala v 2. grupo

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

Za življenje!

mag. Blaž Kavčič
podpredsednik ZZB NOB Slovenije

Vstopili smo v nov mandat delovanja Združenja zveze borcev – v obdobje 2019–2023. Naše delo poteka v prelomnih zgodovinskih okoliščinah, povsem primerljivih z okoliščinami, s katerimi so se zavedni Slovenci soočili leta 1941. Temeljna usmeritev novega vodstva je aktualizacija vrednot NOB za današnji čas. Gre torej za to, da se poglobimo v stanja, načine razmišljanja, vizijo naših predhodnikov. Gre za večstoletno pot rasti slovenske identitete, ki se je gradila na temelju ponosa in upornosti. Svet ZZB nadaljuje tradicijo, ki sta jo vzpostavila Janez Stanovnik in dr. Matjaž Kmecl. Vodstvu in članom na terenu bomo pomagali s poglobljenimi analizami in predlogi o smereh delovanja.

Podobnost med stanjem leta 1941 in stanjem danes je: za življenje gre. Leta 1941 nam je grozilo uničenje, genocid, ki nam ga je Slovincem namenil Hitler. Danes nam grozijo izginjanje naše nacionalne identitete in vse slabše razmere za življenje in delo naših državljanov. Potrebujemo jasen, strokoven, pošten pogled na to, kdo so naši dejanski zavezniki, kdo so sovražniki, kdo so izdajalci, kolaboracija, peta kolona. Kje so vzroki problemov, ki jih državljanji vse bolj zgroženo opazujejo v slovenskem družbenem okolju? Za okrog 55 milijard evrov so nas državljane opetnajstili z noro denacionalizacijo, orožarskimi posli, certifikatsko privatizacijo, neoliberalnim stanovanjskim zakonom, s TEŠ 6, z delno namišljeno, delno povzročeno bančno luknjo, z uničenjem slovenske trgovske mreže, slovenske industrije hrane, pijače, s privatizacijo energetike, vode, s hiranjem slovenske Pošte, Telekom, Petrola, z izgubo letališča, letalskega prevoznika. Začelo se je z uničenjem Službe družbenega knjigovodstva. Zavedati se moramo, da je med žrtvami neoliberalne ofenzive na slovensko družbo tudi slovenska Ustava. S sprejemom fiskalnega pravila in s sprejemom 3. a člena Ustave smo se Slovenci odpovedali temeljnemu vzvodu upravljanja svoje države, temeljnimi sestavinam svoje nacionalne suverenosti. Banka Slovenije se v svojem delovanju ne ravna po interesih državljanov Slovenije, ampak po direktivah Evropske centralne banke. Posledično smo Slovenci izgubili svoj bančni sistem, denar in informacije o stanju in poslovanju vseh slovenskih državljanov in vseh slovenskih gospodarskih subjektov.

Morda je tudi nedavno posneti film Preboj spodbuda za skupno razmišljanje in delovanje starih in mladih, za ustvarjanje razmer za preboj v nov pristop k upravljanju Slovenije v interesu njenih državljanov in ne več v interesu tujega kapitala.

KOMENTAR

dr. France Križanič

O plačah

Plača je po definiciji vrednost dobrin, ki jih delavec dobi na uro (lahko tudi za daljše obdobje) dela. Plače so neizogiben pogoj produkcije. Po Adamu Smithu je plača nadomestilo delavcu za neugodnosti (trud), ki jih ima v zvezi z delom. Za razliko od merkantilistov, ki so ocenjevali, da nizke plače spodbujajo delavce k povečanju dela (da lahko preživijo), je Adam Smith ocenjeval, da višje plače vodijo v dodatno ponudbo dela in v izboljšanje njegove kakovosti.

David Ricardo je plače delil na naravne in tržne. Naravna plača zaposlenemu in njegovi družini omogoča reprodukcijo in zagotavlja dolgoročno stabilno ponudbo dela. Če so tržne plače višje od naravnih, sledi rast prebivalstva, če so nižje, sledita izseljevanje in upadanje rodnosti.

Na realne plače vplivajo tudi cene dobrin, ki sestavljajo porabo delavcev in njihovih družin (t. i. »košarica potrošnikovih dobrin«). Rast teh cen, kaže jo indeks življenjskih stroškov, realne plače zmanjšuje, upadanje teh cen pa realne plače povečuje. Zgodovinsko je bila najpomembnejša med tovrstnimi dobrinami hrana. Njene podražitve so lahko povzročile, da so realne plače padle pod svojo naravno raven, in začela sta se lakota in izseljevanje ljudi iz danega narodnega gospodarstva. Sicer so že klasiki ocenjevali, da raven naravnih plač ni povezana le z golim preživetjem, ampak je odvisna od zgodovinskih, kulturnih in drugih dejavnikov. Določa jo družbeni konsenz.

Karl Marx je Ricardovi teoriji naravne in tržne plače dodal tendenco trga dela, na katerem plača ostaja blizu ravni naravne plače (in se nad njo ne more dvigniti). Vzrok je tako imenovana rezervna armada delovne sile, ki povečuje ponudbo dela in zmanjšuje njegovo ceno. Ferdinand Lassalle je tendenco, da plače ostajajo na ravni naravnih plač, poimenoval železni zakon plač. Veljal je v razmerah industrializacije, množične selitve ljudi iz vasi v mesta in potrebo po nekvalficirani delovni sili. Posledica delovanja tega zakona je bila težava z realizacijo (prodajo) produkcije na trgu oziroma potencialna kriza hiperprodukcije z zlomom gospodarskega sistema, kar se je leta 1929 tudi zgodilo.

Klasično teorijo plač je zaokrožil Alfred Marshall, ki je povezal produktivnost dela in kapitala z njunimi dohodki in s tem spreminjanje (rast) plač s spreminjanjem (rastjo) produktivnosti. Po tej teoriji realne plače ustrezajo produktivnosti zadnjega zaposlenega, ki se ga še izplača zaposlitvi v dani proizvodnji. Ob danem obsegu kapitala in naravnih danosti je nareč produktivnost vsakega dodatno zaposlenega manjša od produktivnosti prej zaposlenih. Po tej teoriji delavci dobijo dohodek v višini plače zadnjega še produktivno zaposlenega, celoten dohodek nad to ravni pa gre kapitalu (tako dobimo nazoren prikaz izkoriščanja). Tehnološki napredek povečuje produktivnost in razmerja na trgu dela s tendenco rasti povprečnih plač. Vzemimo primer Slovenije v enainvajsetem stoletju oziroma v obdobju od leta 1999 do 2018. Bruto domači produkt se je realno povečal za 56 odstotkov, število delovno aktivnih za 11 odstotkov, produktivnost dela za 41 odstotkov in realne plače za 35 odstotkov. Mimogrede, tudi število prebivalstva se je povečalo za dobre štiri odstotke.

Na raven in rast plač vpliva tudi znanje zaposlenih. Leta 2018 je imelo na primer v Sloveniji 34 odstotkov zaposlenih višjo ali visoko izobrazbo, 56 odstotkov pa srednješolsko izobrazbo. Jacob Mincer, Theodore Schultz in Gary Becker so za pojasnitev vpliva znanja na plače razvili teorijo človeškega kapitala. V skladu z omenjeno Smithovo predpostavko, da daje plača nadomestilo delavcu za neugodnosti in zvezi z delom, so to nadomestilo razširili na kritje stroškov šolanja ter na pridobivanje znanja z delovnimi izkušnjami (te so lahko specifične, omejene na določena opravila ali splošne in uporabne pri široki paleti del). Rezultati kažejo, da se zaposlenemu za izkoristek človeškega kapitala izplača vlagati nadpovprečno veliko dela v začetku kariere, pokrivati z delom vrhunce povpraševanja po svojih storitvah sredi kariere ter zmanjšati napore v zadnjem delu svoje kariere. Vrednost človeškega kapitala ni odvisna le od stroškov, ki jih ima zaposleni s pridobivanjem znanja, ampak tudi od povpraševanja po zaposlenih z znanjem in delovnimi izkušnjami. Povečanje vloge javnega sektorja pri organizaciji šolskega sistema in odprtost šol za široke kroge prebivalstva povečujeta ponudbo človeškega kapitala in zmanjšuje njegov donos (višje plače ljudi z znanjem). Po Ernestu Bendtu je bil v ZDA ta pojav statistično zaznaven v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Računalniška revolucija in z njo povezano povečano povpraševanje po človeškem kapitalu sta njegov donos že v naslednjem desetletju spet povečala.

Alternativno teorijo pojasnitve vloge znanja pri določanju višine plač je razvil Kenneth Arrow s tako imenovano »presejalno hipotezo« (angleško »screening«), po kateri je dokončano šolanje kandidatov za zaposlitev delodajalcu samo signal, da ima določen človek nadpovprečne sposobnosti in produktivnost.

NADALJEVANJE S STRANI 1

odredov. Znova se je ta skupina borcev napotila na Štajersko. To je bil Stanetov 3. poskus preboja na nemško okupirano območje. Po boju na Jančah in sijajni zmagi Stanetovih partizanov so se spretno izmaknili nazaj na Dolenjsko.

Stane ni odnehal v nameri, da pospeši odpor na Štajerskem, in sredi junija se je 2. grupa odredov znova napotila na Štajersko po daljši poti čez Notranjsko, Gorenjsko in Koroško v zahodni del Štajerske. Po težkih bojih

na Gorenjskem se je del grupe prebil na Štajersko in tu je Stane postal poveljnik vseh partizanov na Štajerskem kot poveljnik 4. operativne cone.

Ob nastanku prvih divizij (14. in 15.) je Staneta politično vodstvo predlagalo in vrhovni poveljnik Tito z ukazom potrdil za poveljnika Glavnega štaba NOV in POS. Na tem položaju je ostal vse do svoje tragične smrti 7. novembra 1944. V tem času je slovenska partizanska vojska zelo narasla, predvsem pa sta se povečali bojna moč in operativna sposobnost. Oblikovanih je

bilo 18 brigad, pet divizij in dva korpusa. Začelo se je bojno sodelovanje z zavezniki in njihova pomoč je bila vse obilnejša. In prav pri preizkusu novega orožja je Stane s tovariši zadobil težke rane in je izgubil svojo poslednjo bitko.

Tovariš Stane, slavni poveljnik, bo večno živel v slovenskem ljudstvu, spomin nanj in zmage njegovih partizanov ne bo nikoli zamrl. Na to nas bodo spominjale tudi besede partizanske pesmi, posvečene njemu: »Od zmag do zmag nas vodil je tovariš Stane!«

Stanetove poveljniške ukane

Pred 75 leti se je blizu vasi Lokve nedaleč od Črnomlja zgodila tragična nesreča, v kateri je umrl poveljnik slovenske partizanske vojske, generallajtnant narodni heroj Franc Rozman - Stane. Poleg osebnega poguma in požrtvovalnosti je med partizani in ljudmi, ki so ga poznali, veljal tudi za zelo sposobnega in neustrašnega poveljnika. O njegovih poveljniških podvigih in zmagah je dosti zapisanega. V nekaj naslednjih pripovedih bomo opisali nekaj njegovih poveljniških ukani, s katerimi je ukanil prekaljene, izkušene in vojaško izsolane nemške poveljnike.

Brežiški pohod 1. štajerskega bataljona

1. štajerski partizanski bataljon je bil ustanovljen 5. oktobra 1941 na Grmadi nad Plešivcem blizu Šoštanja. Zbrali so se borci Pohorske, Savinjske in Revirske čete. Glavni štab slovenskih partizanskih čet je za poveljnika imenoval Franca Rozmana - Staneta. Dva dni pozneje je bataljon napadel nemško posadko v Šoštanju in za nekaj ur prevzel mesto, kar je dejansko bilo prvo osvobodilno mesto na tleh velikega nemškega rajha. Po uspešnem napadu so se partizani umaknili na Dobroveljsko planoto, kjer so se 26. oktobra v večernem frontalnem boju spopadli z Nemci in nato uspešno izmaknili iz obročja v dolino Bolske. Po pohodu v dveh skupinah so se znova zbrali blizu Griž pri Žalcu.

Sredi oktobra leta 1941 so Nemci začeli množično izseljevati Slovence iz Posavja in Obsotelja. Da bi zaustavili izgon domačinov, se je slovensko partizansko vodstvo odločilo, da na to območje napoti skoraj vse razpoložljive uporniške sile. Na

Franc Rozman-Stane (v sredini)

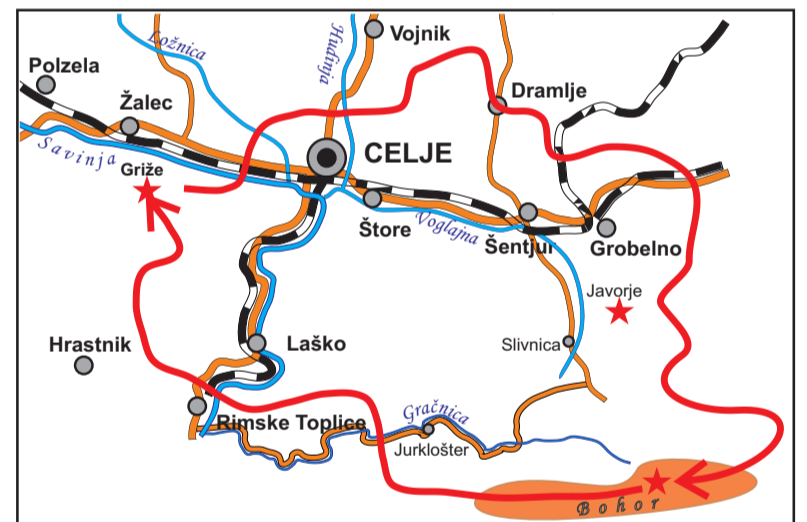
Dolenjskem naj bi se zbralo šest čet – Novomeška, Mokronoška, Stiška, Grosupeljska, Belokranjska in Ribniška, na štajerski strani pa bi se 1. štajerski bataljon z Radomeljsko četo na Bohorju sešel z Brežiško četo. Zaradi izjemno slabega vremena z visokim snegom se komaj oblikovane enote niso uspele pravočasno zbrati. 1. štajerski bataljon se je napotil na Bohor, da bi se sešel z Brežiško četo. Stane je izbral daljšo in na prvi pogled nevarnejšo pot.

28. oktobra zvečer so se podali na pot. Pri Levcu (pet kilometrov zahodno od Celja) so prečkali Savinjo, regionalno cesto in železniško progo Celje–Dravograd. Pri Medlogu so čez mostič prestopili večji potok Ložnico. Nad Šmarjeto (pet kilometrov severno od Celja) so prečkali regionalno cesto Celje–Maribor in reko Hudinjo. Pred zoro so prišli v zaselek Bovše (tri kilometre vzhodno od Vojnika), kjer so predanili. Zvečer so se premaknili v Dramlje, kjer so jih domačini zelo pristrčno sprejeli. Pot so nadaljevali zvečer in prečkali najprej železniško progo Celje–Maribor južno od Ponikve in nato še progo Grobelno–Rogatec nedaleč od Grobelnega ter se zjutraj ustavili na Javorju pri Slivnici. Tu jih je neki domačin izdal nemški policiji, ki je z več orožniških vodov skoraj obkolila partizane. Iz obroča so se prebili z tveganim jurišem čez čistino in skozi visok sneg. Umaknili

njo kar dvakrat, tri regionalne ceste in tri prometne železniške proge.

Zakaj ni izbral krajše poti čez zahodne zasavske hribe, prestopil Savinje pri Rimskih Toplicah in se podal v Bohor? Tako bi pohod trajal največ 3–4 dni. Na poti ni bilo večjih nemških sil. Zaradi redke poseljenosti je bila tudi možnost izdaje veliko manjša. To se je pokazalo ob vračanju bataljona z Bohorja v Griže.

Toda poveljnik Stane je ocenil, da se mora po akciji v Obsotelju z bataljonom vrniti v Savinjsko dolino. Na Kozjanskem ni bilo možnosti za daljši obstanek in bojevanje bataljona, preboj na Pohorje bi bil po tej akciji preveč tvegan, vrnitev v Savinjsko dolino po isti poti mimo Celja pa nemogoča. Ocenil je, da bodo Nemci ob tako drznem pohodu partizanov mimo Celja povsem presenečeni, kar se je dejansko tudi pokazalo vse do Slivnice, ko so bili partizani izdani. Lažjo in manj

so se na severne obronke Bohorja in pričakovali zvezo z Brežiško četo. Po enodnevnem počitku v lovski koči Federmaus je Stane odločil, da se vrnejo v Savinjsko dolino. Z Bohorja so se spustili južno od Planine, kjer so prestopili cesto Planina–Jurklošter in močno naraslo Gračnico, se povzpeli na planino Voluš in pri Šmarjeti pri Rimskih Toplicah prestopili železniško progo Zidani Most–Celje in Savinjo. Pri rudarjih v Zgornji Rečici so se odpočili in naslednjega dne so bili na izhodišču pri Grižah. Pohod je bil dolg okrog 160 kilometrov po visokem snegu in zadnje dni z nenehnim zasledovanjem močnih nemških sil.

Stane izbral tvegano pot

Zakaj se je Stane odločil za tako tvegano pot? Nemci so imeli ob poti močne sile. V Celju je bila policijska četa iz 72. rezervnega policijskega bataljona. V vseh večjih krajih (Žalec, Šentjur, Kozje, Sevnica, Laško) je bil najmanj po vod orožnikov in vod vermanov – oboroženih članov strankarske vojske Štajerske domovinske zveze. Prestrašeno prebivalstvo je nemško policijo nenehno obveščalo o premikih partizanov. Prečkati je bilo treba štiri večje reke, Savi-

tvegano smer je Stane prihranil za umik v zavetje zasavskih hribov, od koder je bila tudi večina borcev.

Poveljnik Stane je ukanil nemške politične oblastnike in vojaško tudi njihove častnike v Celju in na Štajerskem in se s 1. štajerskim partizanskim bataljonom sprehodil mimo njihovih straž in garnizij. Med Štajerci je zanetil iskro upora.

Čeprav akcija vojaško ni povsem uspela, je imela veliko politično in propagandno težo – Nemci so za nekaj dni ustavili preseljevanje naših ljudi v Nemčijo. K temu so pripomogli odločna akcija vseh slovenskih partizanov, ko sta Novomeška in Mokronoška četa vdrli v rajh in napadli nemško postojanko na Bučki, pogumni boj Milana Majcna in Jančija Mevžlja v rajhu na Murencah pri Šentjanžu, boj Radomeljske čete na Golčaju pri Blagovici prav tako v rajhu, predvsem pa vstaja v Poljanski dolini in boj v Dražgošah na Gorenjskem. Nemci so spoznali, da ne bodo izpolnili Hitlerjeve naloge, da »to deželo naredijo spet nemško«. Partizanske akcije in boji na Štajerskem in Gorenjskem v letu 1941 so dejansko bili prvi in edini oboroženi upor nekega od Nemcev okupiranih narodov v Evropi.

KOLUMNA

Jože Poglajen

Ko Mahnič sodi sodnikom

Teorija pravi, da je naloga opozicije nadzorovati vladajočo koalicijo. Kot pri številnih drugih stvareh pri nas ta prijazna teorija odpove na vsej črti. Zlasti največja opozicijska stranka je bolj kot k nadzoru nagnjena k diskreditiranju s pomočjo polresnic, tudi laži, tračev in zmerljivk. Na to smo se v letih ždenja SDS v opoziciji že navadili in je postalo kar nekakšen zaščitni znak rumeno-modrih dresov. Pomembno pa je, da če izvzamemo vernike stranke, to početje SDS dokazano nima kakšnega posebnega učinka na preostalo množico poldruga milijona volivcev. A tudi če bi do padca vlade zaradi tega vendarle prišlo, je za državo in njene državljane lahko veliko bolj usoden naskok SDS na pravosodje.

Če je obkladanje političnih nasprotnikov z lažmi, prirejenimi dejstvi in klevetami mogoče pojasniti s precej prilehno politično in siceršnjejo kulturo javnega obnašanja večine funkcionarjev, članov in podpornikov SDS, je precej bolj zapleten odgovor na vprašanje, zakaj so se v Janševem štabu s tako ihto lotili pravosodja. Po kmečki pameti bi lahko zapisali, da v sodnih postopkih eden vedno izgubi in je zato s »krivosodjem« polovica vpletenih v postopke po definiciji nezadovoljna. SDS torej zgolj priliva olje na ogenj tega nezadovoljstva računajoč, da bi to nezadovoljstvo izboljšalo volilni izid SDS. Drugi razlog se nemara skriva v tem, da so tožilci in sodniki po maratonskih sojenjih v zadevi Patria vodjo SDS spravili za zapahe. Janša pa take stvari zlepa ne pozabi. Gre torej za zmes njegove osebne zamerljivosti in priložnosti, da vse skupaj izrabí za dodatno mobilizacijo svojih sledilcev, ki so seveda sveto prepričani, da je »sodna mafija« njihovega boga na sodni križ pribila po krivici.

Ali je Janša uradno kriv ali nedolžen, ne bomo nikoli izvedeli, ker je zadeva zastarala. Toda Janša in SDS še naprej kurita pod kotlom pravosodja, ko zahtevata izplačilo milijonskih odškodnin. Janšev odvetnik Matoz zagotovo ve, da lahko izterja le nekaj deset tisoč evrov, a še to je negotovo. Toda za Janšo je pomembnejše, da se pravosodni cirkus nadaljuje. Pri tem ima vsaj dva zvesta sledilca: svetnika Kanglerja in državljana Vilija K. Prvi je s pomočjo državnega sveta frontalno napadel pravosodje, poleg tega tudi od države zahteva astronomsko visoko odškodnino, drugi pa meni nič, tebi nič vlaga kazenske tožbe zoper ustavne sodnike. Potem je tu še milo rečeno kontroverzni sodnik Radonjič, ki je v drugem sojenju Noviča opustil vsake krivde in pri tem spustil kar nekaj krepkih o iluminatih med sodniki. Pri tem ne gre prezreti, da je SDS ves čas uprizarjala velik cirkus prav okrog tega sojenja in pri tem brez pomisleka podpirala umora obtoženega Noviča.

Poskusom demontaže pravosodnega sistema vsaj pasivno asistirajo tudi poslanci. Ti navadno soglasno – menda v imenu politične korektnosti – vedno potrdijo imena poslancev dvomljivega slovesa, ki jih na vodilna mesta za državo zelo pomembnih odborov in komisij pogosto nekorektno predlaga SDS. Zadnji tak primer je, da je Janša za šefa preiskovalne komisije za obrambo svetnika Kanglerja pred sodniki in tožilci postavil svojega poslanca, znanega po kratki pameti, a zato po toliko daljšem jeziku, Žana Mahniča. Tako se je v še hujši obliki ponovila farsa iz prejšnjega mandata, ko je Janša Mahniča postavil za šefa odbora za obrambo, poslanci pa so s tem mirno soglašali. Sledila je blamaža za blamažo. Nekaj podobnega, če ne hujšega, se dogaja zdaj, ko Mahnič kot podpredsednik skupaj z Janšo in Černačem očitno komandira tudi eni najbolj občutljivih komisij, to je komisiji za nadzor tajnih služb. Da ta nadzorna komisija zdaj služi predvsem podtalnim interesom SDS, ni treba posebej razlagati.

Nekaj novega in še bolj nevarnega pa je naskok SDS na ustavno sodišče. Sodbe ustavnega sodišča tudi do zdaj marsikomu niso bile všeč, a tega, da bi se sodniki med seboj javno obtoževali, da so lažnivci in neumneži, pa še nismo doživeli. S tovrstnimi obtožbami in zmerljivkami sta dvojni doktor Jaklič in Šorli obračunala s predsednikom ustavnega sodišča dr. Knezom in sodnikom dr. Accetom. Oba, zlasti še Jaklič, sta znana po navijanju za Janšo in SDS. Še dlje v neotesanosti je šel golobradi poslanec SDS Mahnič, ko je ustavno sodišče ozmerjal z mafijo samo zato, ker so ustavni sodniki s prepričljivo večino začasno ustavili Mahničeva zaslisevanja tožilcev in sodnikov, ki naj bi se »mafjsko« lotili svetnika Kanglerja. V ZDA, na primer, bi za kaj takega dobil znatno denarno kazen in še kaj za povrh. Pri nas pa, kot rečeno, vse skupaj dobiva resne dimenzije razpada sistema, država, sodni organi in ne nazadnje mediji namreč vse to mirno gledajo. Še dobro, da imamo Krivica.

www.svobodnabeseda.si

SVOBODNA
B E S E D A

MEDGENERACIJSKI DIALOG – Prekmurski Judje niso pozabljeni

Tlakovci spomina za žrtve holokavsta

dr. Marjan Toš

Po srednjeveških izgonih Judov iz slovenskih dežel (leta 1496/97 s Štajerskega in Koroškega, leta 1515 pa še s Kranjskega) zasledimo na zdajšnjem slovenskem ozemlju vno- vično močnejšo prisotnost Judov v drugi polovici 18. stoletja v Prekmurju. Tretjina jih je živela v Murski Soboti, tretjina v Lendavi in tretjina po vaseh, kjer so delovali predvsem kot trgovci, mesarji in krčmarji.

Na slovesnosti je rabin Ariel Hadad iz Trsta, ki pokriva tudi Slovenijo, molil za žrtve holokavsta v Prekmurju.

V obeh prekmurskih mestih so imeli sinagogi, ki sta bili pomembni središči judovskega verskega, kulturnega in družbenega življenja. Sinagogo so zgradili tudi v Beltincih. Leta 1889 je bilo na območju Prekmurja skupaj 1107 Judov. Pospeševali so razvoj številnih panog in z denarnimi vložki omogočili graditev in razvoj industrijskih obratov, trgovine in veletrgovine ter tiskarstva v Murski Soboti in Lendavi. Ustanavljali so tudi denarne zavode in se vključevali v posojilno politiko za razvoj obrti in industrije, zlasti na lendavskem območju. Nekaj se jih je ukvarjalo tudi s svo-

tili varne in so se iz Prekmurja izselili, v glavnem na Madžarsko.

V času holokavsta med drugo svetovno vojno so prekmurski Judje doživeli skoraj popolno uničenje. Od njih so ostali le še ostanki ostankov. Žive priče teh grozodejstev se počasi poslavljajo, le še redki so med nami in nam lahko povedo o trpljenju, razčlovečenju in ponižanju, ki so jih doživljali v koncentracijskih in uničevalnih taboriščih. Večina prekmurskih Judov je kon-

Demnig, avtor vseevropskega projekta, ki je že leta 2012 položil prve tlakovce spomina v Mariboru, ob prisotnosti potomcev Judov ali drugih posameznikov, ki se ukvarjajo z Judi, položil najprej v Glavni ulici 13 Ludviku, ženi Magdi in Liviji Blau. Ludvik Blau je edini član ožje družine, ki je vojno preživel in se je pozneje zavzel za postavitev spomenika žrtvam holokavsta na dolnjelendavskem judovskem pokopališču. V Glavni ulici 46 so se

čala življenjsko pot v koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau. Peščica preživelih, ki so se vrnil v domače Prekmurje, je bila po letu 1945 močno stigmatizirana in za nameček potisnjena na sam rob javnega in zgodovinskega spomina, v katerega so se Judje začeli vračati šele v samostojni Sloveniji.

Pred kratkim so doživeli novo priznanje in spoštovanje v javnem spominu. V Lendavi in Murski Soboti so namreč postavili tlakovce spomina na nekatere žrtve holokavsta, kar je del vseevropskega in tudi vseslovenskega spominjanja na žrtve genocida med drugo sve-

spomnili Dore, Aleksandra in Elizabete Balkányi. Balkányijevi, prvi je bil Aleksandrov oče Ernest, so imeli v Lendavi znamenito tiskarno in papirnico, kjer so med drugim tiskali Ljudsko pravico, ki jo je urejal Miško Kranjec, časopis je bil predhodnik vseslovenskega časopisa Delo. Pet tlakovcev spomina so položili še v Glavni ulici 68, in sicer Rozi, Josipu, Rozi, Tomislavu in Veri Schwarz. Preživel je edino Tomislav, ki se je preselil v Izrael in tam o svoji življenjski zgodbi napisal roman Tibi. Ker je Lendava na dvojezičnem območju, je vsaka oseba dobila po dva tlakovca, s slo-

Tlakovci spomina – kamni, prevlečeni s slojem medenine in z vklesanimi osebnimi podatki posamezne žrtve – so že postavljeni v več kot 610 mestih v Nemčiji, Avstriji, Belgiji, Ukrajini, na Nizozemskem, Češkem, Madžarskem in Norveškem. V Sloveniji so bili najprej položeni v Mariboru, nato v Ljubljani in zdaj še v obeh največjih prekmurskih mestih. In znova tudi v Ljubljani. Projekt pa s tem še ni končan in se bo nadaljeval.

bodnimi intelektualnimi poklici. Bili so nosilci številnih kulturnih pobud in kulturno-družabnega življenja in so pripomogli k napredku pokrajine ob Muri. V politično življenje in aktivno politiko se v glavnem niso vključevali. Z večinskimi katoliškimi in evangeličanskimi prebivalstvom so živeli v sožitju in brez omembe vrednih konfliktov.

Po prvi svetovni vojni se je število Judov v Prekmurju zmanjšalo. Nekateri Judje so iz Prekmurja odšli tudi zaradi priključitve te pokrajine k novi državi SHS, saj so bili močno navezani na Madžarsko. Na odhode so prav tako vplivali številni nemiri in poznejše revolucionarno vrenje po koncu prve svetovne vojne, ko so po trgih in vaseh na veliko ropali judovske trgovine in uničevali drugo judovsko premoženje. Judje se zato niso več poču-

točno vojno. V Murski Soboti so enajst tlakovcev spomina položili pred tremi judovskimi hišami, pred hišo Bergerjevih, družino trgovcev, v Ulici Staneta Rozmana 1, in to Belu, Lauri in Lizi, štiri v Slomškovi ulici 23 družini Hahn, ki je imela tiskarno, Izidorju, Ireni, Šariki in Andreju, ter še tri v Slovenski ulici 47: Sigmundu, Ladislavu, Katarini in Nikolaju Frimu, ki so prav tako imeli trgovino. Umetniški projekt kamni spotikavci, tlakovci spomina, koordinirata Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor in Judovski kulturni center Ljubljana. Do danes je bilo po Evropi vgrajenih okoli 70 000 z medenino prevlečenih kamnitih tlakovcev, tudi v Ljubljani in Mariboru. Častni pokrovitelj projekta v Sloveniji je predsednik republike Borut Pahor. Tlakovce spomina je Gunther

Tlakovci spomina za trajni spomin na žrtve holokavsta v Lendavi (arhiv Občine Lendava)

venskim in madžarskim zapisom. Slovesnosti so se udeležili številni visoki predstavniki obeh mest, rabin Ariel Hadad iz Trsta, predstavniki judovskih skupnosti iz Slovenije, Hrvaške in Madžarske, predstavniki diplomatskega zbora, znanstveniki in drugi raziskovalci judovske zgodovine, še živi sorodniki žrtev holokavsta, in kar je najpomembnejše, veliko mladih in mnogo meščanov Lendave Murske Sobote. Vsi so se še enkrat častno spomnili nekdanjih someščanov, ki so še kako pomembno zaznamovali zgodovino obeh mest in pokrajine ob Muri kot celote.

KOLUMNA

dr. Martin Premk

Sveti Urh

Sveti Urh je kraj groze in trpljenja, kraj mučilnice in množičnega morišča. Tukaj so pokopane nedolžne žrtve, ki so morale dati svoje življenje, da so drugi dočakali svobodo. Tukaj so pokopani tisti partizani, ki so umrli v boju za svobodo. Pokopanih je več kot sto žrtev, ki so bile pobite po mučenju samo zato, ker so želele svobodo.

Vse žrtve te mučilnice niso bile nikoli najdene, ne ve se, koliko jih še leži v okoliških gozdovih. Tukaj so pokopani borci Cankarjeve brigade, ki so padli v napadu na to postojanko septembra 1943, in tisti, ki so umrli v domobranskem pokolu na Javorovici marca 1944. Pozablja pa se, da je tu pokopan tudi Franc Mojšker, poslanec ljudske skupščine Slovenije, ki ga je leta 1948, tri leta po vojni, ubila Matjaževa vojska, skupina nekdanjih domobrancev, ki so se vrnili iz Avstrije. Na tukajšnje žrtve se ne da pozabiti, te žrtve bodo večno pričale o tem, kakšna je bila cena svobode in miru. Tisti, ki so tu izgubili svoje najbližje, jih ne bodo nikoli pozabili in se bodo vedno vračali na ta žalostni kraj.

Kar pa se danes pozablja, je, kdo so bili storilci teh zločinov, kdo so bili ti domobranci, katerih žrtve ležijo v tej grobnici. Ne samo pozablja, nekateri to celo želijo izbrisati, spremeniti zgodovino, namenoma zamolčati ta kraj in tukajšnje žrtve. Izbrisani so že bili sledovi bojev na cerkvi in izbrisana oziroma odstranjena je bila muzejska razstava v cerkvi. Izbrisati se želi, da je Slovensko domobranstvo ustanovil in mu poveljeval SS-general Erwin Rösener ter da so domobranci delovali v okviru zločinske organizacije SS. Na terenu so delovali pod neposrednim poveljstvom esesovskih oficirjev in skupaj z esesovskimi policijskimi polki. Nič več se ne govori, da je bil to čas, ko je nacistična Nemčija zasedla naše ozemlje z jasnim namenom izbrisati vse, kar je slovenskega, ter da je uničenje tako Slovencev kot vseh drugih »manjvrednih« ljudi vodila prav zločinska organizacija SS, katere del so bili domobranci. Organizacija SS je bila zato skupaj s celotno svojo sestavo na povojnih procesih v Nürnbergu razglašena za zločinsko organizacijo. Pred vsem svetom so bili spoznani za krive, da so povzročili najgrozovitejšo vojno, v kateri je umrlo čez petdeset milijonov ljudi. Zaradi esesovcev in raznih »domobrancev« za milijoni ljudi niso ostali ne pepel ne grobovi. Vseh teh zločinov so krivi tudi slovenski domobranci, ki jih je njihova zgrešena in sprevržena pot vodila v izdajo lastnega naroda in v prisego Hitlerju. Ker so delovali v imenu zločina in proti lastnemu narodu, so si s svojimi neštetimi zločini sami prekleli svojo usodo. Svojih zločinov, tudi teh na sv. Urhu, ne sami domobranci ne tisti, ki so jih ustanovili, niso nikoli obžalovali ali se zanje komu opravičili. Svoje zločinsko početje so celo z Matjažev vojsko nadaljevali še po drugi svetovni vojni. Tega vsi tisti, ki imajo polna usta besed, kot je »povojno«, »protipravno« in »izvensodno«, nikoli ne omenjajo. Ne samo to, določeni politiki celo žalijo narodnoosvobodilni boj in s tem žalijo in zanikajo vse žrtve, ki so padle za svobodo in mir. Dogodke iz druge svetovne vojne še vedno uporabljajo za netenje novih delitev in za spodbujanje sovraštva. Zločince želijo spremeniti v žrtve in žrtve v zločince. Del politike, države in medijev to ne samo spodbuja, ampak to počne namenoma, »levi del« politike, ki bi moral to preprečevati, pa to dopušča zaradi svoje mlačnosti oziroma »všečnosti na vse strani«, včasih pa zgolj zaradi lastne samovšečnosti.

Prav druga svetovna vojna, najbolj pa Sveti Urh, nas spominja in opozarja na to, kam nas pripelje netenje sovraštva, ki se ga začne netiti prav z zanikanjem resnice, z lažmi in zaničevanjem drugih. Zato moramo čuvati spomin na vse žrtve, ki so dale svoje življenje za svobodo in mir, zato ker smo dolžni prav njim, ki so žrtvovali največ, da naredimo vse, da se kaj takega nikoli več ne ponovi. Zahtevati je treba, da se bo o drugi svetovni vojni govorilo pošteno in na podlagi dejstev in da država jasno opredeli, da je bil boj za svobodo plemenit boj, na katerem temeljimo, ter da je bilo izdajstvo sprevrženo dejanje. Vse žrtve okupatorja in tistih, ki so se borili z njim, pa bi morale dočakati opravičilo in obžalovanje tistih, ki so vse to povzročili. Partizanska stran se je ne večkrat, ampak prevečkrat opravičila za vse vojne in povojne zločin in nepravilnosti, ki so jih povzročili partizani, in jih tudi obžalovala. Ne glede na to, da je vojna že sama po sebi zločin in da so slovenski partizani ena redkih zavezniških vojsk, ki se je za svoje delovanje med drugo svetovno vojno celo opravičevala, kajti medvojne in povojne zločine lahko pripišemo vsem zavezniškim vojskam. Nikoli pa nismo in ne bomo dočakali opravičila in obžalovanja nasprotne strani za izdajo in vse zločine. Ker je Sv. Urh zdaj nazaj pod osrčjem edine zveličavne cerkve, bi bilo prav, da se tudi Ljubljanska nadškofija opraviči vsem svojim žrtvam in obžaluje vse, kar je zagrešila med drugo svetovno vojno, vključno z izdajstvom in zločinskim početjem knezoškofa Rožmana. Ker jim to seveda ne pade na pamet, morda ne bi bilo nič narobe, da s kakim odprtim pismom pozove samega papeža, naj našim cerkvenim dostojanstvenikom končno razloži, kdo je bil med drugo svetovno vojno napadalec in kdo napadeni, kdo je bil zavezniška vojska in kdo vojska sil osi ter kdo zločinec in kdo žrtev.

Ravno druga svetovna vojna, najbolj pa Sveti Urh, nas spominja in opozarja na to, kam nas pripelje netenje sovraštva, ki se ga začne netiti prav z zanikanjem resnice, z lažmi in zaničevanjem drugih.

POGOVOR

Predsednik ZB NOB Slovenije **Marijan Križman**

Za prepoved nacifašističnih simbolov

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je septembra dobila novega, dvanajstega predsednika, Marijana Križmana iz Kopra. Do zdaj je bil podpredsednik Zveze, pred tem pa tudi predsednik kopske občinske organizacije Zveze borcev. Ob začetku mandata smo mu postavili nekaj vprašanj, tako da ga bodo naši bralci in člani ZB bolje spoznali. Pogovor z njim je pripravil Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZB NOB Slovenije.

Postal si predsednik ZB NOB Slovenije. Si zdaj tovariš ali gospod?

Bil sem tovariš in tudi po prevzemu tako pomembne funkcije ostajam tovariš.

Kaj ti pomeni tovarištvo?

Tovarištvo med partizani ni bilo samo fraza ali beseda, bilo je prijateljstvo in veliko več od tega. Tovarištvo je pomenilo tudi reševanje ranjenca, marsikdo je dal življenje za tovariša in tovarištvo je bilo lepilo, ki je skupaj držalo partizansko vojsko.

Na Primorskem je bil narodnoosvobodilni boj močno utrjen, še preden se je vojna začela. Kakšne vezi imate Primorci z narodnoosvobodilnim bojem, kaj vam pomeni protifašizem?

»Na Primorskem je protifašizem zelo močan. Po prvi svetovni vojni je Istro, del slovenskega Primorja, Dalmacijo in seveda nekatere otoke okupirala Italija. Že takrat se je začela kalvarija Primorcev. Naj omenim samo Bazovico, kjer so bili ustreljeni prvi protifašisti! Seveda gre za TIGR, ki je znanilec upora slovenskega in hrvaškega naroda. Moji starši so zaradi poitalijančevanja morali spremeniti svoj priimek, hodili so v italijansko šolo, pa ne zato, da bi jih kaj naučili, ampak zgolj zato, da bi se naučili italijanskega jezika. Italijani so spreminjali priimke na pokopališčih, tako da sta bila njihova krutost in poniževanje Primorcev, Slovencev tako močna, da se je protifašizem naselil tudi v naslednje generacije Primorcev.

Kakšne so tvoje vezi s partizansko vojsko?

Dejstvo, da je bil oče partizan, je tudi mene zaznamovalo. Nanj sem zelo ponosen, saj je po razpadu Italije stopil v partizane in seveda je sodeloval v narodnoosvobodilnem boju vse do konca vojne, ki jo je dočakal v Trstu. Mesto je zapustil po 45 dneh.

V naši hiši se je velikokrat govorilo o partizanih, vrednotah, načinu življenja in nikoli pozabljenem ponosu na boj za pravice nas samih. Veliko se je govorilo tudi o vseh tistih prijateljih in znancih mojega očeta, ki so žal padli na bojiščih, za

kaj so bili zaslužni, kaj so dosegli s svojimi dejanji. Tako je oče v meni, bratu in sestrah samodejno utrjeval protifašizem.

Kot član predsedstva in tudi podpredsednik osrednje zveze si imel že do zdaj veliko stikov s terenom. Kako ti bo to koristilo pri tvojem delovanju?

Dejstvo, da sem bil predsednik Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper, je prav gotovo odlična popotnica, kajti tukaj sem spoznal delovanje na temeljni ravni. Spoznal sem vsa združenja, ki na Primorskem delujejo v pokrajinskem svetu, in tukaj sem začel uveljavljati vse tisto, za kar se mi je zdelo, da manjka v tem združenju.

Zlasti si sodeloval pri pobudi o prepovedi nacističnih in fašističnih simbolov.

Zaradi nevarnega pojava novodobnih oblik fašizma in nacizma v naši družbi sem predlagal pobudo za prepoved nacifašistične simbolike. Ta pobuda je logičen odgovor na (vnovični) fašizem, ki se dogaja v Italiji in tudi drugod ter ga občutimo Primorci, zlasti živeči v Italiji, kjer je nezadovoljstvo ljudi zaradi tamkajšnjih slabih gospodarskih razmer zelo veliko. Veliki kapitalisti »zbudijo« fašizem, zato da ljudem preusmerijo pozornost drugam, da se med seboj prepirajo, tekmujejo in se ne ukvarjajo z aktualnimi težavami na gospodarskem, političnem in socialnem področju.

Najbolj me je spodbudilo to, da je nekdanji predsednik italijanske države z najvišjim državnim odlikovanjem nagradil nekdanjega fašista, ki se je po Sloveniji bojeval, mučil ljudi in nato padel v bitki na Mostu na Soči. Zato ga je pred petimi leti (2014) nekdanji predsednik Republike Italije nagradil z najvišjim državnim odlikovanjem.

Ostro sem se zavzel proti takemu priznavanju fašističnih zločinov in moram priznati, da je bilo na moje presenečenje po pritiskih borcev, italijanskih partizanov in Zunanje-ga ministrstva Republike Slovenije toliko poslušna, da so nazadnje fašistu priznanje odvzeli.

Za konec lahko opozorim še na izobešeno zastavo nekdanje oku-

patorke Nemčije s kljukastim križem v Ljubljani na enem izmed stanovanjskih blokov in seveda na težave, ki so jih ljudje imeli, da se je policija sploh odzvala, da so to zastavo odstranili. Zame je bila to kaplja čez rob.

Zato sem se odločil, da predsedstvu Zveze borcev napišem pobudo, se potrudim in naredim vse, da ta pobuda pride v parlament, z namenom, da bi sprejeli zakon in normativ, po katerem bi se morali obnašati in po katerem bi bilo prepovedano nošenje fašističnih in nacističnih simbolov, tako kot je to v Italiji, Avstriji pa tudi Nemčiji. Akcija poteka in upam, da se bodo stranke, ki sedijo v parlamentu, resnično zavzele in omenjeni zakon sprejele.

Kaj pa si sicer počel, preden si začel delovati v Zvezi borcev?

Od leta 1990 najprej sem bil odbornik in potem sem bil pet mandatov izvoljen za svetnika Mestne občine Koper, bil sem tudi dolgotletni predsednik Odbora za družbene dejavnosti. Takrat sem bil zaposlen v kulturi, nekaj časa sem delal tudi v Ameriki, v Washingtonu, kjer sem zbiral gradivo o nekdanjih interniranih tistih taboriščih, ki so jih Američani osvobodili. Tam so preslikali vse zapiske o pokojnih, ta gradiva sem zbral, da so pozneje služila vsem tistim, ki so uveljavljali status žrtev vojnega nasilja. Vse to sem povezal v poznavanje in znanje, ki ga imam o pretekli in polpretekli zgodovini, kar mi je seveda zelo koristilo. Pozneje sem bil izvoljen tudi za poslanca državnega zbora. Kot poslanec sem bil aktiven, dosegel sem noveliranje dveh zakonov in eno uredbo, ki je koristila ljudem. Moje delo v državnem zboru ni bilo zgolj tipkanje in dvigovanje rok. Bil sem zelo zavzet. Najbolj sem ponosen na novelacijo Zakona o agrarni skupnosti, s čimer sem omogočil vsem članom agrarne skupnosti, da s to novelacijo lahko prodajajo, kupujejo, gradijo gozdne ceste in še marsikaj drugega. Najpomembnejše pa je dejstvo, da smo se v tem segmentu približali standardom, ki jih imajo drugod po Evropi. Slovenci smo velika izjema glede agrarnih skupnosti. Leta 1995 je bil zakon sprejet v taki obliki, da je bila

Agrarna skupnost fizična oseba, kar je nesmisel. Agrarna skupnost bi morala biti pravna oseba. Pravno osebo so z novelacijo tega zakona dobili tudi Slovenci v Italiji, ki imajo v lasti zemljišča tudi na slovenski strani. Tudi za ta uspeh so mi podelili priznanje za zasluge.

Pred letošnjim poletjem si postal tudi predsednik uprave Ustanove Franca Rozmana - Staneta. Kakšno je poslanstvo te fundacije?

V humanitarni organizaciji sem sodeloval in bil njen predsednik v Kopru sedem let. Poznam lik Staneta Rozmana, njegov profil človeka oziroma njegov značaj, zato je bila odločitev lahka. Fundacija Staneta Rozmana temelji na humanitarnosti, zato je nekaj povsem logičnega in meni v čast, da sem imel priložnost sprejeti funkcijo predsednika uprave, kajti tudi tukaj lahko udeležam svojo pomoč tistim, ki so socialno šibki, tistim, ki potrebujejo pomoč. Ponosen sem, da je ta organizacija v okviru naše Zveze, kajti kdor koli potrebuje pomoč in izpolnjuje kriterije, lahko računa na nas tudi v tem delu našega delovanja, je pa žal omejeno zaradi sredstev, ki jih vedno težje pridobivamo. In ne nazadnje je prav ta humanitarna organizacija, ki nosi ime po Stanetu Rozmanu, zelo pomembna, kajti Stane Rozman je bil humanitar, bil je priljubljen borec in zelo priljubljen komandant, sodeloval je v španski vojni. Stane Rozman je že v rani mladosti začutil, da je treba stopiti v bran vsem tistim, ki so oškodovani in ki so bili oropani svobode in svojega dostojanstva. Žal je takrat nastopil fašizem. Stane Rozman je te vrednote prenesel v partizane in bil je najbolj priljubljen komandant v Sloveniji.

Kakšno vizijo ponujaš kot predsednik ZZB NOB Slovenije, ki ima več kot 70-letno tradicijo?

Da sem stopil na čelo te organizacije, je bila po mojem pravilna odločitev, in to z enim samim ciljem: organizacijo je treba pomladiti tam, kjer je to potrebno, treba ji je dati novo vizijo, ki bo s seboj ponesla vse vrednote narodnoosvobodilnega boja in tudi štiriletni boj za svobodo in socialne pravice. Moja vizi-

ja je prenesti te vrednote na mlajšo generacijo (kar ni lahka naloga), kajti kot društvo moramo ohranjati te vrednote. Ne moremo pričakovati, da bodo te organizacije še naprej vodili nekdanji partizani – (ko bi le) – a žal biološka ura bije za vse. Zato se moramo izjemno potruditi za spremembo zakona o šolstvu, da bi vendarle imeli ure zgodovine, pri katerih bi se učenci in dijaki veliko več učili o drugi svetovni vojni. Da bi proslave, ki so pravzaprav gonilo za članstvo, prinesle novo vrednost in novo vizijo, ki bi nam odprla vrata v naslednje generacije. To lahko pomeni tudi prenovo nekaterih organizacij po Sloveniji, ki žal skromno delujejo. In mladi ljudje, ki so nosilci prihodnosti, bi s časom morali začeti zasedati odgovorne položaje, da bi ta organizacija še nap-

Moja prva naloga je obiskati vse pokrajinske svete po Sloveniji ter ugotoviti, kakšno je resnično stanje naše organizacije v tistih »kapilarah«

rej živel. Moj cilj je, da z velikim skupnim trudom ustavimo padanje članstva na način, da bo naše število vsako leto večje, kar pa gotovo ne bo lahka naloga.

Katere se ti zdijo tiste ključne vrednote v današnji družbi, ki bi jih morali kot člani Zveze borcev najbolj poudarjati?

Prav gotovo tovarštvo, iz njega izhajajo spoštovanje, humanitarnost, vse, kar se je v boju rodilo med partizani. Brez tovarštva, humanitarnosti, skrbi za sočloveka sporočilnost partizanskega boja ne bi bila to, kar je. Vrednote se ne spreminjajo, spremenilo se je le to, da jih danes predstavlja in udejanja nova generacija, in treba ji je dati priložnost. Danes lahko govorimo tudi o različnih mnenjih, o različnem razmišljanju. Vse to se da spraviti na skupni imenovalček, vendar vedno z

vrednotami, kot sta spoštovanje in seveda upoštevanje drugače mislečih. To sporočilo našim članom je lahko sporočilo za vse čase. Brez tovarštva, brez spoštovanja, brez tolerance in brez kulture dialoga je vsaka družba ali vsako društvo prej ali slej obsojeno na propad.

Kako ocenjuješ nastanek novega partizanskega filma Preboj?

Film Preboj je korak naprej, da pritegne mlade ljudi, da dejansko vidijo temelje delovanja partizanskega boja po resničnih dogodkih, da uvidijo, kaj so tovarštvo, humanost in skrb za sočloveka. V tem filmu lahko vidimo, kako je partizan oziroma komandant Franta s svojim intelektom, dobrim odnosom do ljudi in strateškim znanjem rešil 500 borcev pred izginotjem, pred tem, da bi jih silna nemška vojska tam pobila. Film Preboj je znanilec pomladi novih časov. Mi moramo stopiti na to pot s takimi in podobnimi akcijami, moramo promovirati naše vrednote. Sestanki v zaprtih prostorih, priseganje na vse so premalo. Ta film je torej znanilec novih časov, da postanemo zanimivi in da mladi ljudje vstopijo v naše vrste. Poleg tega bo treba organizirati predstavitve filma v osnovnih in srednjih šolah, če bo dovolj volje za dogovor s šolami. Prepričan sem, da na Primorskem s tem ne bo težav.

V javnosti se večkrat slišijo komentarji, da je Zveza borcev podaljšana roka določenih političnih strank. Kako sicer Zveza sodeluje s politiko?

Naša Zveza sodeluje z vsemi strankami, ki v svojem statutu, v svojem objavljanju javnih stališč omenjajo Zvezo borcev in vrednote NOB. Naša naloga je, da se s strankami, ki so nam naklonjene, tudi srečujemo, razpravljamo o aktualnih problemih. Treba je poudariti, da mi nismo mrtev ud družbe in nam ni vseeno, kako naša družba družba živi. Sodelujemo, dajemo svoje pobude in glede na število članstva, ki ga imamo, sem prepričan, da smo zelo relevanten del družbe, saj nam ni vseeno, kakšno pot ubira naša država. Zavzemamo se, da so vlade leve, da vladajo tako, kot pač pritiče levim vladam, da spoštujejo vred-

note NOB in predvsem da nas ne obiskujejo v predvolilnem času.

Prihodnje leto bo 75. obletnica konca druge svetovne vojne. Kakšno bo sporočilo Zveze borcev javnosti?

V vsakem primeru bo to proslava osvoboditve. Konec vojne je konec sovražnosti, osvoboditev pa so Slovenci čakali stoletja. In prihodnje leto se bomo potrudili, da bomo praznovali obletnico svobode. V svobodi udeležamo vse tisto, o čemer sva do zdaj govorila. Če je ne bi imeli, bi težko govorili o vrednotah, ki so naš temelj. Prepričan sem, da moramo javnosti prihodnje leto poslati sporočilo, da živimo že 75 let v svobodi, ki so jo utemeljili partizani oziroma partizanska vojska. Pomembno je tudi, da smo dobili svojo državo, vendar je bil temelj vsega skupaj takrat, ko so se Slovenci družno uprli nasilju okupatorja. 9. maja 1945 prvič v zgodovini v Sloveniji ni bilo več gospodarja, ki bi Slovincem ukazoval, kako bodo živeli.

V Sloveniji v zadnjem obdobju vse bolj povečujemo kolaboracijo. Kako to komentiraš?

Jaz prihajam s Primorskega, kjer izdaja in kolaboracija ne obstajata. Nekoč, ko sem povedal, da sem kot predsednik Združenja borcev Koper postavil spominsko ploščo župniku Malalanu, ki se je skupaj z ljudstvom leta 1921 uprl fašistom v Ospu, se je malo zatem govornik, ki je imel govor v Gabrovici, naš kolega Milan Gorjanc, vprašal, ali je Slovenija imela v Vatikanu dva papeža, enega za Primorsko, drugega za preostalo Slovenijo. Kajti to, da smo postavili spominsko ploščo Primorcu Malalanu, pove vse o rodoljubju, o domoljubju, o sodelovanju z župnikom in ohranjanju slovenskega jezika na Primorskem. Domobranstvo se je zgodilo zato, ker so si nekatere oblastne strukture takoj ob začetku vojne zaželele ohranjati vse privilegije, ki so jih imele. Partizanski boj je te privilegije odpravil. Domobranstvo je bilo poroštvo za ohranjanje privilegijev in vse oblasti v rokah tistih, ki so jih imeli že pred in med drugo svetovno vojno. Vedno znova se pojavlja

nikoli odgovorjeno vprašanje, kaj je kolaboracija. Oprostite, kolaboracija je zavržno dejanje, kolaboracija je bila kaznovana po vsem svetu! To, kar se zdaj dogaja v Sloveniji, ni ravno v čast vsem tistim, ki zagovarjajo kolaboracijo. Ni se nam treba prav nič opravičevati, dejstvo je samo eno: zmagovalci v drugi svetovni vojni so bili partizani, in to skupaj z anglo-ameriško koalicijo in Sovjetsko zvezo. Tisti, ki je bil proti tem vrednotam, pa se je znašel na drugi strani, naj razčisti pri sebi in s tistimi, ki so ga v to izbiro pahnili in jo še danes brezsravno zagovarjajo. Dejstvo, da je belogardizem na Slovenskem še vedno tako zelo prisoten, je pač unikum in s tem vprašanjem naj se ukvarjajo tisti, ki so bili na drugi strani. Nam se s tem ni treba ukvarjati. Naše poslanstvo temelji na partizanskem boju 1941–1945.

Kako bi komentiral delovanje Osvobodilne fronte med vojno?

Osvobodilna fronta je prav gotovo združila Slovence v boj proti fašizmu in nacizmu. Bila je vodilo ves čas vojne in tudi danes je. Kajti vsi takratni intelektualci in vse takratne politične sile, ki so se zbrale na sestanku Osvobodilne fronte, so zmogli spisati temeljne točke, ki so pomenile mobilizacijo slovenskega naroda in neizprosno boj proti okupatorju. Kdor se temu ni odzval, se je znašel na drugi strani in zdaj mora seveda živeti s tem.

Katere bodo tvoje prve naloge v vlogi novega predsednika?

Moja prva naloga je obiskati vse pokrajinske svete po Sloveniji ter ugotoviti, kakšno je resnično stanje naše organizacije v tistih »kapilarah«, torej v združenjih, majhnih, velikih, tistih, ki slabo delujejo, in tistih, ki sploh ne delujejo. Drugi korak je ustanoviti vsa delovna telesa, ki bodo veliko doprinesla k skupnemu delu. Pripravi mi moramo program dela, ki bo temeljil na realni finančni podlagi in aktivnem delu vseh segmentov naše Zveze. Povezovati se moramo z državami, ki prav tako kot mi gradijo in širijo temelje antifašizma.

Za konec še eno vprašanje: vedno in povsod te vidimo s konjičem, pripetim na obleko. Kaj simbolizira?

Ko sem bil zaposlen v kulturi, so me poklicali iz ministrstva za zunanje zadeve in prosili, da bi odšli v Rim po rejske knjige lipicancev. To nalogo so zaupali meni, z menoj je odšel tudi direktor Kobilarne Lipica. Pogajanja so potekala v Rimu, natančneje v genealoškem društvu, kjer so se te slovenske knjige hranile, ker so bile pred koncem druge svetovne vojne odtujene.

Po vrsti neuspešnih pogajanjih se mi je uspelo dogovoriti z lastnikom tega inštituta in »lastnikom« teh knjig, da knjige kopiramo. Shranjene so bile na mikrofilme. Iz njih je nato Kobilarne Lipica izdelala kopije originalov rodovniških knjig. V ta namen so uredili muzej s sedežem v Lipici, kjer danes najdete zgodovino kobilarne od začetka do konca. Kot zanimivost, po letu 1991, po osamosvojitvi, so nam Avstrijci očitali in želeli Lipico vzeti za svojo s trditvami, da jim pripada, da je lipicanec konj z Dunaja. Dokazali smo nasprotno. Moja pot v Rim je bila zelo uspešna za Lipico. Ob moji vrnitvi mi je takratni direktor kobilarne za zasluge pri ohranjanju slovenske Lipice podaril zlatega konja in mi dejal: »Od danes naprej si na konju, nikdar ne sestopi, kajti sestopiti je lahko, težko se je povzpeli nazaj!«

AKTUALNO – Edvard Kocbek (1904–1981)

Krivica in laž se do zdaj še nikoli nista umaknili sami od sebe

dr. Cvetka Hedžet Tóth

Pred sedemdesetimi leti, leta 1949, je v dveh knjigah izšlo delo Edvarda Kocbeka (1904–1981) *Tovarišija*. Po Kocbekovih lastnih besedah vsebuje njegove prve partizanske zapiske, dnevnik za čas od maja 1942 do maja 1943, ki je nastajal iz njegove radosti ustvarjanja in bivanja ter moralne čistosti za odločitev postati in biti partizan. Kocbek z zavestjo upornika dojema stvarnost, izpolnjeno z idealom, povsem se stapljata občutenji svobode in nujnosti. Take skladnosti ni bilo po njegovem nikdar prej v zgodovini slovenskega naroda.

Kocbek je zapisal: »Mislim, da tega ni dejal še nobeden med nami: partizanstvo so slovenske duhovne vaje,« ki jih spremlja poskus dvigniti k uporu vsa slovenska srca. Kot slovenska uporniška tovarišija je narod začutil potrebo po ustvarjanju zgodovine, to pa je nenehen izziv in premagovanje naporov. Gleda mlade fante, ki so prijeli za puško, kajti svojo moralno spremembo so z vso ljubeznijo in upanjem prenesli v prvinsko doje-manje življenja, in med njimi so tudi dekleta. V četi partizanov zagleda lepo mlado partizanko, s kitami in milim obrazom, na ramenih ji visi puška, karabinka. Vsi so zgrabili za »oralo zgodovine« in tako izginja predvojna tesnoba, njihove duše so izpolnjene z veseljem do življenja, začutili so svobodo.

Upornost Slovencev se krepi, povečuje in silovito prehaja iz kraja v kraj, po vseh stezah, kot budnica v narodovem razpoloženju. Ljudje doživljajo svobodo in čistost biva-

di mirni in predvsem neomajni. Iz vsake njihove kretnje »in njihovega notranjega ravnotežja izžareva srčnost, nikjer sledu o strahu in dvomu«. Kocbek se zaveda, da je ta, ki je prišel v partizane, prestopil čarobno mejo. Stopil je na tla gotovosti, postajal čedalje bolj trdoživ, trdovraten, uporen in predvsem docela prepričan v svojo odločitev. Gre za odločitev, ki temelji na brezmejnem zaupanju v pravilnost in pravičnost; ta odločitev je popolna kot kakšno klasično umetniško delo. Skupaj so in ostajajo trdno povezani: Kocbek o tem edinstvenem sobivanju razmišlja z besedami Dostojevskega, da je vsakdo vsem za vse odgo-

silovitega. Kako se sredi vojne upreti vojni, se sprašuje Kocbek v drugi knjigi svoje *Tovarišije*, in odgovarja, da samo in najprej s tem, kar je življenje samo. Zato se je sredi vojne treba boriti proti vojni sami, vojna »mora ostati le sredstvo« in tu ni popuščanja. Partizani so pokriti s krošnjami dreves, varni, in v tišini pragozda Kocbek s svojim ustvarjalnim erosom razmišlja o svojem malem narodu: »Usoda malega naroda je usoda človeka sploh. Majhna domovina je najnaravnejši prostor človeku. Le majhna domovina daje človeku domačnostni občutek.« Pri tem trpi, ko gleda inkvizitorske po-božnjakarje in njihovo križarsko de-

hotenje in mu kot taka daje »toplotu in smotrnost«, ki ve, kaj hoče, in se angažira v načrten boj proti zlu, zato sveta jeza »vodi v stališče, nikoli v zgolj nagon ali v maščevanje«. Gre za elementarno silnico, ki je temelj partizanstva kot vsesplošnega uporništvu, ki je pripeljalo do hitrega razvoja narodnoosvobodilnega boja, in tukaj Kocbek povzema tale samozavestni sklep: »Zato lahko rečem, da bi Osvobodilne fronte in njene rastoče sile ne bilo niti brez družbenih motivov niti brez moralne razkačenosti, ki se je prebudila v našem ljudstvu ob zasedbi. Družbena in moralna gibalna se združujejo v en sam motor in temu

Kocbek (levo) s skupino mladih slovenskih pisateljev v Ljubljani leta 1925. Od leve na desno: Edvard Kocbek, Bogomil Hrovat, Slavko Grum, Anton Ocvirk, Josip Vidmar, Vladimir Bartol

voren. To sobivanje vključuje tudi celotno naravo, ki krepi partizanov kozmični čut, doživljanje gozda ga povsem prevzame in Rog je drugačen, bolj skrivnosten od Dolomitov, ki so bolj domači.

Partizanska nočna hoja oživlja in razvema domišljijo, krepi se občutek sopripadnosti: »Ko hodimo povezani v živi verigi, ko čutimo pred seboj in za seboj enako povezanega in zavezanega tovariša, tedaj čutimo, da je vsak med nami delček velike stvarnosti in resnične pravilnosti.« Nočni pohod je hkrati hoja, s katero stopajo proti samemu bistvu stvari, najgloblje v naravo in zgodovino. S to hojo »ustvarjamo najmilejšo toploto svojega življenja, v njej postajamo izvirmi, neuničljivi, celo nezmočljivi«, poudarja Kocbek. Pri tem ne izbira krajše poti, nasprotno, celo daljšo, mimo vasi, mimo nevednih in nevarnih ljudi, ki bi lahko izdajali, tudi pasji lajež ni dobrodošel. »Marsikateremu partizanu je postala hoja dragocena porojevalka stvariteljskih razpoloženj. V hoji smo prihajali v posebno stanje človečnosti milosti.« Odmor je del tega doživljanja in koraki se le počasi zaustavljajo, kot pri vozilu. Dostojanstveno polagajo tovor na tla, ležejo k počitku in gledajo nebo, kri v človeku se pomirja, srce postaja tišje, samo mišice drhtijo, pokrije jih vesoljno nebo in nato sredi spanca zaslišijo besedo »pokret«, ki se je udomačila med njimi. Spet krenejo, brez obotavljanja »v tisti obliki hoje, ki pozna samo korake naravnost«, kajti vedo, da se krivica in laž »še nikoli nista umaknili sami od sebe«, in to občutenje se spreminja v nekaj

javnost. V neposrednem soočenju z belogardisti se Kocbek sprašuje, ali tudi v nebesih ni okupacije. Žalosten je, kajti že novembra leta 1942 se zaveda, da nastaja iracionalni eksploziv, ki bo »raznesel mnogo ljudi na Slovenskem, ki tega ne bodo zaslužili«, in ta eksploziv bo »brez potrebe zadržal razvoj«. Kaj se je dogajalo, da je bil zgrozen?

Obsoja fanatizem in odločno piše: »Če je predvojni klerikalizem vnašal religijo v politiko, potem je stopil belogardizem za drzen korak naprej in vnaša politiko v religijo.« Tako pri nas z belogardizmom nastaja politična religija, ki ravna iz fanatizma, in bistvo klerikalizma je hladna preračunljivost, »bistvo belogardizma je v strastnem boju«. In kje je potem mesto krščanstva po Kocbeku? Minili so časi »krščanskih tribunov«, kakor Kocbek imenuje Tomaža Münzerja, Jana Husa in druge, in tako »določno vem, da se v vesoljnem krščanstvu začinja dolg in boleč proces. Edino, kar moremo storiti, je to, da proces prese-limo v notranjost kristjanov.« Tu pa seveda izstopa etika in ne politika.

Tam, kjer obsoja krščansko izdajstvo, »belogardistično krščanstvo, si želi več razkačenosti, močnejše in ostrejše obsodbe«. Sovraštvo je le refleks nagona in z njim lahko rušimo, nikoli pa ne moremo graditi, sovraštvo namreč človeka razoseblja in ga dela surovega. Nasprotje tega je »jeza, razkačenost, sveta jeza«, ki je kot sila, ki posreduje med umom in nagonom, med razumom in sovraštvom. Strast namreč osredinja človekovo

motorju lahko rečemo sveta jeza. Celó to lahko rečemo, da je sveta jeza bistvo osvobodilnega gibanja.« Torej nikakršna ideološka zadržanost in komunajzarstvo, če spregovorim v jeziku zdajšnjih vresečih »demokratov« in njihovega nadutega sovraštva. V teh njegovih mislih je ena od dragocenih razlag tega, kako je nastajalo naše uporniško partizanstvo, kako je zajelo večinski narod in brezupno tavanje spremenilo v pokončno in dostojanstveno hojo v smeri svobode.

Čistost odločitve za upor, za partizanstvo kot uporniško tovarišijo je samo v najbolj človeškem nagibu, ki je etično motiviran. Srečen je, ko gleda mlade, oborožene fante: z njimi je konec slovenskega pesimizma in predvsem konec moralne nesvobode. V njihovih očeh je moralna zvestoba, ki si prizadeva za načelno čistost in hkrati za življenjsko razvidnost. Njegovo delo *Tovarišija* je tako sporočilo trajne narave vsemu slovenstvu, namreč da je partizanska uporniška tovarišija povezana z vrednotami, kot so »zvestoba, zaupanje in čistost«. Predvsem in najprej gre po Kocbeku za zvestobo neposrednemu življenju, in čistost teh mladih ljudi je kot veselje do čistega življenja, svobodnega, čeprav kot stisnjena pest ljudstva. »Res je, nikoli nismo bili tako svobodni, kakor smo danes kot uporniki proti modernemu suženjstvu,« se glasi zadnji stavek o partizanstvu v Kocbekovi *Tovarišiji*, ki je nastajala sredi vojne. In nikdar je ne bomo nehali brati, saj je kot Visoka pesem našega uporništvu.

PESMI

Prišla si osivela

*Dolgo te ni bilo,
šel sem že zdavnaj pred teboj,
z bujnimi, gostimi in temnimi lasmi,
kako ljubeče si jih božala.
Prestreljen sem legel,
pokrit z zeleno praprotnjo.
Na silvestrski večer so mi snežinke
zapele novoletno dobrodošlico
in me pokrile v zavetje večnosti.*

*Na pomlad so še ti odšli, ki so vedeli za
moje domovanje,
tudi oni so legli prestreljeni.
Vsa narava je pri meni.
Zdaj si prišla še ti.
Pa saj veš, kako sva pela
tam ob večerih,
ko so naju gledali
in se dobrotljivo smejala.*

*Ko sem onemel, smeha ni bilo več
in vse me je stisnilo k sebi
v večnost in po dolgih letih si še ti tukaj.
Nad teboj je cvetje in sveče,
nad menoj rasejo cvetlice,
edino one vedo za mene,
nikomur ne povedo, kje sem.
Nobena roka jih ne more utrgati.
Še smreke, ki so vedno zelene,
molčijo, tudi praprot je nema.*

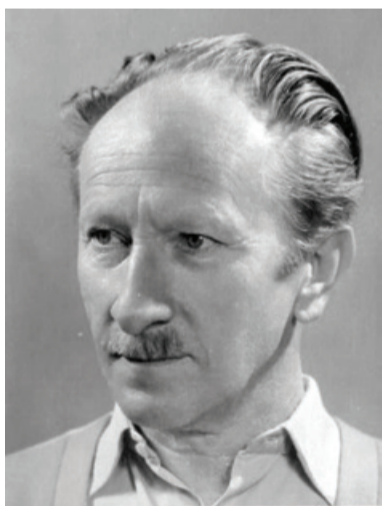
dr. Cvetka Hedžet Tóth

Dedova misel

*V teh dneh,
ko v ljudeh zlovesčje je šepet,
ko iz grma vsakega preti bajonet,
je dedova misel kot ptica – znanilka
pomladi.
Naš rod je z vilami šel nad graščake,
s pleč kakor vol
otresel si turški je jarem,
saj hčere moje niso zrasle za harem
in za janičarja nihče od mojih sinov!*

*V teh dneh
je misel našega deda
pesem utehe.*

Črtomir Šinkovec
(Vir: Črtomir Šinkovec: Oblaki nad sončno
deželo. Nova Gorica
Založba Branko, 2003, str.64, 67.)

Edvard Kocbek

nja: »Že najmanjši kurir neke čete na Slovenskem popolnoma drugače prinese poročilo komandantu, kakor bi doma izpolnil očetovo in gospodarjevo naročilo. Že orožje fantje drugače snažijo, kakor bi doma stregli živini ali cepili drva.« Krošnje dreves in nebo, ki je nad mladimi ljudmi, partizane varujejo, nudijo zavetje, nihče ne životari, kajti taki uporniki živijo »v vesoljnih merah. Res, zgodovina je poezija.« Vemo, da kaj poetičnega zgoščuje, izraža močno sopripadnost ljudi, kot Eno so povezani. Nočni pohodi niso breme, so nekaj slovesnega, noč je kot moč, kot sproščeno. Spremlja jih jasnovidnost. Stopnjuje se doživljanje narave, ki izničuje občutek za čas, in tako se zmagovito stopnjuje občutenje prostora.

Hoja teh ljudi je dostojanstvena, kljub utrujenosti so njihovi pogle-

**SVOBODNA
BESEDA** je glasilo ZZB za vrednote
NOB Slovenije za domoljubna, socialna,
gospodarska, politična, zgodovinska in
kulturalna vprašanja doma
in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: mag. Blaž Kavčič
(predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej,
Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov:
svobodna.beseda@gmail.com
Oblikovanje: Vid Brezovnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SPOMINI – dr. Vaclav Pišot

Partizanski zdravnik in tovariš

Partizansko zdravstvo se je razvijalo v okoliščinah partizanskega bojevanja na izviren način, brez izkušenj in s pomanjkljivim znanjem, tudi uporaba doktrine zdravstvene organizacije redne vojske ni bila mogoča, ker je bilo ranjencem treba poleg zdravja dati tudi varnost.

Partizansko ozemlje ni premoglo varnega zaledja. Na ozemlju tedanje Jugoslavije se je partizansko zdravstvo v skrbi za ranjence zatekalo k različnim metodam, ki so se jim slovenski zdravniki želeli izogniti. Nošnja ranjencev na pohodih po bitkah je hromila udarno moč vojske, ranjenecem pa je povzročala veliko trpljenje in nevarnost. Zato so slovenski zdravniki ustvarili ranjencem umetno zaledje, ko so jih zdravili v skritih postojankah globoko v gozdovih.

Med vojno sem sodelovala v partizanskem zdravstvu, vendar v skrbi za civilno prebivalstvo, ki je na zaprtem območju Bele krajine potrebovalo vsestransko zdravstveno pomoč. Civilno zdravstvo je vodil Zdravstveni odsek pri predsedstvu slovenskega Narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) v letih 1944 in 1945. Ustanovil je tri civilne bolnišnice, številne civilne ambulante in higienske postaje.

Dr. Vaclav Pišot je deloval v Beli krajini kot splošni zdravnik in tam dočakal vojno. Pridružil se je osvobodilnemu gibanju in bil imenovan za sanitetnega referenta Dolenjske-

Primarij dr. Vaclav Pišot (v sredini spodaj) z zdravniškim kolektivom Ortopedske bolnišnice Valdoltra leta 1972 (Foto: arhiv OBV)

ga odreda, ki je bil ustanovljen v Kriški vasi 1. decembra 1934. Odred je deloval na operativnem območju razmejitvene črte med italijansko in nemško okupacijsko cono. Tu je bilo delovanje za partizane zelo nevarno, saj sta okupatorja to ozemlje skrbno čuvala, da sta preprečevala prehod partizanskih čet z Dolenjskega na Štajersko. Delovanje na tem nevarnem območju je bilo zahtevno in naporno in dr. Pišot je zbolel, bil razrešen položaja sanitetnega referenta in bil poslan na zdravljenje v partizansko bolnišnico. Po ozdravitvi je prevzel delo kirurga in zobozdravnika v postojanki Stari trg druge največje partizanske bolnišnice Snežnik.

Z dr. Pišotom sem se srečala ob obiskovanju višjega zdravstvenega tečaja, ki je bil namenjen operativnim zdravnikom in medicincem v Črnomlju spomladi 45. leta. Po teoretičnem delu, ko so nam predavali različni zdravniki, vojaške osebe in politiki, smo se odpravili v hrvaško-slovensko bolnišnico Žumberak. V praktičnem delu nas je poučeval ruski zdravnik, polkovnik Leonov.

Dan po prihodu v Žumberak me je dr. Pišot navsezgodaj prebudil, češ, naj grem z njim v Črnomelj, ker je dobil ženino sporočilo, da bo s sinkom z zavezniškim letalom tako kot številni Belokranjci evakuirana na varno. Vedel je, da imam v Črnomlju dveinpoletno hčerko, in je

menil, da bi bilo prav, da poskrbim za njeno in tudi za svojo varnost. Prav tiste dni so zavezniki s padali odvrgli veliko različnega materiala, ki so ga partizani z vsemi mogočimi prevoznimi sredstvi vozili v skrivališča. Ustaši, ki so bili tudi priče zavezniške pomoči slovenskim partizanom, so se želi dokopati do nje in so začeli ofenzivo. Z dr. Pišotom nisva dobila prevoza in sva jo ob streljanju in preletavanju sovražnega letala peš mahnila v Črnomelj. Že čez dva dni smo se prebivalci Bele krajine in tudi širšega območja znašli v begunskem oporišču SNOS-a v Kaštelih pri Splitu v Dalmaciji. Tam smo dobili streho nad glavo, dobro hrano iz pomoči UNRE in predvsem varnost. Za nas begunce se je v Dalmaciji vojna končala. V juniju leta 1945 smo se z ladjami, tovarnjaki in vlakom vrnili v Ljubljano.

Velikokrat premišljujem o vrednotah, ki so poganjale naš osvobodilni boj. Dr. Pišota sem bežno poznala, na strokovnem tečaju sva sem in tja izmenjala nekaj besed, in vendar je kot človek, dober tovariš dojel, da ne bi bilo prav, če ne bi bilo poskrbljeno za varnost moje hčerke in tudi mene, če imajo to možnost njegova žena s sinkom in številni Belokranjci. Morda nama je rešil življenje, saj bi naju čakala dolga pot ob umiku v Gorski Kotar, ko so ob koncu vojne sovražne horde vdrle v Belo krajino. **Zora Konjajev**

IZPOSOJENI KOMENTAR

Brezbržnost (do) politike

Naslov tega kratkega zapisa je zavestno tak, kakršen je. Brezbržnost je tista, ki omogoča in dovoljuje vsem vidnim političnim vodjem po Evropi, da molčijo ob nasilju, ki smo mu priče nad Katalonci, nasilju, ki kar vpije po javnih protestih.

Stotine ranjenih, nad katerimi se znaša španska policija, so samo dokaz več, da je brezbržnost javnosti tista, ki omogoča italijanskim, slovenskim in drugim evropskim političnim voditeljem, da molčijo, medtem ko se nasilno tepta osnovna pravica Kataloncem, pravica do avtonomije. Ne govorimo o nobeni odcepitvi, ampak o nasilju Špancev nad Katalonci, ne gre za noben pravni problem, ampak za politični problem, ki bi ga morala politika rešiti! Naj bo tudi jasno: katalonski voditelji, ki so jih obsodili Španci, so politični zaporniki. In zato je sprenevedanje italijanskih in slovenskih politikov dobesedno nesramno, kratkovidno, predvsem pa nepošteno in nedostojno. Slovenci bi se lahko samo spomnili, kako je bilo, ko smo s težavo dobili demokratično državo. Predvsem pa vse to, kar se dogaja v Kataloniji, ni vredno države, ki je v Evropski uniji.

Pa vendar je prav brezbržnost ljudi, vseh nas, tista, za katero se zlahka skrivajo vsi današnji politiki. In brezbržnost vlada tudi med nami, brezbržnost do politike, ki je oddaljena od ljudi, zelo oddaljena, o čemer najbolj pričajo zadnji volilni izidi, pa naj gre za lokalne volitve ali za državne. Kje so danes tiste vezi, tista okolja, v katerih se še prepoznavamo nekateri in katere so naši politiki poslušali, preden so sprejemali odločitve? Kakšna zmota, kako napačno je, da današnji politiki mislijo, da jim bodo, bomo ljudje sledili, ne da bi nas prej poslušali! Brezbržnost politike do ljudi, volivcev, se je še kako poznala na zadnjih volitvah, se še kako pozna danes, ko ljudje ne verjamejo, ne verjamemo več ne politikom in ne politikam, ki odločajo o nas in našem življenju. V Italiji smo priče norostim in hudim žalitvam brez primere, zadnja je ta o tem, kako bi bilo treba odvzeti volilno pravico starejšim ljudem. In po nekajedenskem premirju, ko se je že zdelo, da bo italijanska politika le šla na pot umirjenih tonov ter političnega soočanja in dogovarjanja, smo spet priče volilnim kričavim pozivom, ki so daleč od vsakdanjega življenja, daleč od prave politike, ki je sicer res umetnost možnega, a bi morala biti predvsem politika za ljudi, za vse nas.

In čisto nič drugače ni v naši sredi, v naši narodni skupnosti, sicer si nekaterih dejstev ne bi mogli razlagati, zadnja stvar, ki zgovorno veliko pove, je zaplet glede paritetnega odbora, ki se je, hvala Bogu, končno le rešil. Še vedno trdimo, da bi morala politika zagovarjati visoke etične in moralne norme in se jih držati, predvsem pa bi morala poslušati vse nas, ki smo poklicani na volitve. Pa nekateri še danes mislijo, da se bodo na nas, volivce, lahko obrnili samo tik pred volitvami in jim bomo kot ovce sledili! Tega že dolgo ni več. Zato zagovarjamo vse tiste politike, ki slonijo na pogovoru, dogovarjanju, iskanju skupnih, za vse dobrih rešitev. Za solidarnost smo, tudi s Katalonci, za solidarnost smo predvsem zato, ker jo zase nenehno zahtevamo, a se zdi, da je drugim ne privoščimo!

Jurij Paljk,
odgovorni urednik Novega Glasa
(Gorica, Trst)

ZLOČINI OKUPATORJEV – Umorjeni civilisti v Žličniku

Podivjani Nemci in domobranc

Člani KO ZB za vrednote NOB Kanomlja so v sodelovanju z Območno organizacijo ZB za vrednote NOB Idrija-Cerkno in Društvom vojnih invalidov Severne Primorske Nova Gorica pripravili spominsko srečanje v počastitev spomina na zverinsko umorjene civilne prebivalce in celo otroke v Kanomlju.

Na osamljeni kmetiji so podivjani nemški okupatorji in domobranc 21. marca 1944 med zadnjo ofenzivo mučili in pobili člane Česnikove in Štucinove družine. Ljudi so zaprli v hišo in jo zažgali. V njej so zgoreli stari starši Marija in Ivan Štucin, petletni vnuk Franc ter njuna 25-letna hči Ivana Česnik in njeni trije otroci, osemletna Terezija, sedemletni Franc in najmlajši, štiriletni Martin. Spominska slovesnost je potekala pred spominskim obeležjem v Žličniku. Zbrane sta pozdravila predsednik Območnega združenja ZB za vrednote NOB Idrija - Cerkno Bojan Režun in predsednik Društva vojnih invalidov Severne Primorske Nova Gorica Franc Anderlič. Slavnostni govornik, poslanec DZ Republike

Slovenije Samo Bevk, je v svojem govoru orisal zgodovinska dejstva med drugo svetovno vojno, še posebno na slovenskem ozemlju. Poudaril je, da je vojna pri nas zahtevala več kot 23.000 civilnih žrtev, med katerimi jih je največ umrlo v okupatorskih taboriščih, v izgnanstvu in na prisilnem delu.

Bevk je spomnil, da so se zbrali v Žličniku, da se poklonijo spominu na številne žrtve na Kanomeljskem razpotju in na širšem območju Kanomlje, ki so svoje življenje darovali za svobodo tik pred koncem druge svetovne vojne.

Z ozemlja današnje Krajevne skupnosti Kanomlja je v narodnoosvobodilnem boju sodelovalo 148 domačinov. Skoraj četrtnina teh borcev je padla in žrtvovala svoje življenje za svobodo. Poleg tega je bilo iz Kanomlje še 21 internirancev in trije zaporniki. Pomembno je poudariti, da so bili aktivisti OF pri vsaki hiši ter da med prebivalstvom skoraj ni bilo sodelavcev okupatorja. Slavnostni govornik je spomnil, da je najhujše čase Kanomlja dožive-

la na samem pragu svobode, marca in aprila leta 1945. Toda krutih zločinov v Žličniku s tem še ni bilo konec. 30. marca so Nemci na Lebanovšah zverinsko mučili tri sestre Podobnik, Nežo, Franciško in Katarino. Ko so jih usmrtili, so zažgali še njihovo domačijo. 1. aprila so Nemci in domobranc požgali tudi hišo v Gorenjem Brdu, kjer so zgoreli trije člani družine Rejc.

Istega dne so Nemci in domobranc morili tudi na kmetiji Brd v Gorenji Kanomlji. Tu sta živeli dve družini. Gospodarja Ivana Bončino so umorili na poti na Vojsko. Člane obeh družin pa so zločinci mučili, jih zvezali z vrvo, zaprli v hišo in jih skupaj s hišo žive zažgali. Zgoreli so vsi: Močnikova Julka, njena

desetletna hči Rozika in 83-letni oče Anton Vončina, od Bončinovih pa žena Cecilija, štirje otroci in 15-letni nečak Jože Likar.

V gorečih hišah na štirih kanomeljskih domačijah so nemški vojaki in domobranc tik pred koncem vojne pokončali deset otrok in trinajst odraslih ljudi. To so zločini, ki jih ne smemo nikoli pozabiti, je dodal Bevk ter se zahvalil Viktorju Medvedu, Danici Markič in Bojanu Režunu za pripravo spominske slovesnosti.

V spremljevalnem kulturnem programu smo poslušali partizanske pesmi v izvedbi mešanega partizanskega pevskega zbora Zveze borcev Šempeter - Vrtojba.

Besedilo: Aldo Carli
foto: Jože Jeram

muzej VELENJE
03-898-26-30
info@muzej-velenje.si
www.muzej-velenje.si

obiščite
VELENJSKI GRAD

V SLIKI IN BESEDI

Cvibelj:

ZZB Žužemberk vsako leto pripravi žalno slovesnost za padle borce iz Italije in počasti njihov spomin z enominutnim molkom. Obenem obudijo spomin na njihov pogum, da so tako daleč od domovine svoje mlado življenje žrtvo-

vati za našo svobodo. Tokrat so svojci padlih italijanskih borcev na Cvibelj pri Žužemberku prišli 22. septembra. Pozdravil in sprejel jih je župan Občine Žužemberk Jože Papež, prisoten pa je bil tudi podžupan Rok Zupančič. **ZZB Žužemberk**

Škocjan:

Tradicionalni 15. pohod iz Škocjana na Bučko v spomin na prvi organizirani partizanski napad na nemško postojanko na Bučki pred 78 leti je potekal 2. novembra letos. Pohoda se je udeležilo več kot 50 pohodnikov, ki sta jih pri Geometričnem središču občine pogostila zakonca Smrekar iz Stare Bučke.

Proslava s kulturnim programom je potekala v Kulturnem domu na Bučki. Na njej je bilo več kot 200 obiskovalcev, med njimi je bilo 35 gostov iz OO ZZB Cerklje - Idrija. Slavnostni govornik na proslavi je bil Matjaž Han, poslanec v Državnem zboru in vodja poslanske skupine stranke SD. Na prireditvi so bili tudi župan in podžupan Občine Škocjan, predsednik KS Bučka in predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto. Gostje so bili še župan Občine Radeče, predsednica Društva izgnancev Slovenije in častna občanka Občine Škocjan Ivica Žnidaričič, prvoborec Stanko Kušljan in general Lado Kocjan. Proslave so se udeležili tudi predsedniki in člani krajevnih in občinskih organizacij ZZB Škocjan, Šentjernej, Otočec, Novo mesto, Tržišče, Straža, Šmarješke Toplice, člani 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona in drugi.

Po proslavi smo položili cvetje na spomenik padlemu partizanu Jošku Sašku in k spominski plošči v nemških taboriščih umrlim izgnancem, nato pa je sledilo družabno srečanje.

Janko Škoporc, predsednik OO ZZB Škocjan

Pivka:

V Občinski organizaciji ZB za vrednote NOB Pivka poudarjamo pomen praznovanja dneva spomina na mrtve, saj je to čas, ko se s hvaležnostjo in ponosom spominjamo umrlih in padlih za domovino. V dneh pred praznikom položimo cvetje in po novem ekološke sveče pred vseh 38 spominskih obeležij.

Na komemoraciji v Dolnji Košani smo se spominu na umrle poklonili skupaj z učenci osnovne šole in vrtca. S petjem, recitiranjem in besedami smo podoživljali vojne čase. Spomenik je posvečen 81 padlim in umrlim iz Košanske doline kot tudi ustreljenim borcem nanoške bitke, domačinom, ki so bili ujeti, v Rimu obsojeni na smrt in po mučenju tudi ustreljeni. O teh dogodkih je spregovoril podpredsednik organizacije ZB Evgen Primožič.

Na spominskem shodu pred tremi spomeniki in kostnico v Pivki je podpredsednik ZB NOV Slovenije Bojan Pahor opozoril na pomen spominjanja in spoštovanja vrednot NOB, kot so svoboda, slovenski jezik in kultura. Prav to je bilo vodilo vsem nastopajočim: učencem OŠ Pivka, pevcem MPZ Pivka in ŽPZ Rožmarike in recitatorjem.

Komemoracija na Jurščah je potekala v obnovljenem spominskem parku. V tem letu smo ga obnovili s sredstvi občine Pivka za ohranjanje kulturne dediščine in deloma s prostovoljnimi delom članov ZB. Predsednica občinskega odbora ZB Pivka Boža Pečko je poudarila pomen tega parka spominov, kjer je kar osem spominskih plošč. Posvečene so padlim vaščanom v prvi svetovni vojni, ubitim in umrlim vaščanom in talcem. Gamljivo je bilo spominjanje na pet umrlih otrok, ki so leta 1948 izgubili življenje med igro z nevarno igračo – bombo. V zgodovinskem spominu vasi bodo za vedno ostali mejniki: april 1941, ko so fašisti v begunstvo izgnali vse vaščane in vas

požgali; 28. december 1943, ko so Nemci in domobranci obkolili vas, ubili sedem kurirjev, odpeljali osem vaščanov in jih ubili kot talce; in 23. februar 1944, ko so nemška letala bombardirala vas – požganih je bilo pet hiš, več vaščanov je bilo mrtvih in ranjenih.

Recitatorji in govorniki so se spomnili tudi Karla Destovnika - Kajuha, ki je prav tu izdal svojo prvo pesniško zbirko. Čez Juršče se je kot borec 14. divizije pomikal proti Štajerski. Besede na mogočnem spomeniku, ki ga je oblikoval akademski kipar Janez Pirnat, opozarjajo na ceno svobode: »Lepo je živeti, toda za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti.«

Boža Pečko

Sežana:

Sovjetski vojak iz Kazahstana Kase Sebero, ki se je pridružil partizanskim enotam v boju za osvoboditev, je bil 27. decembra 1943 v napadu na karabinjersko postajo v Divači ranjen. Domačini so ga pripeljali v Gorenje pri Divači, kjer je ob negi domačink dva dni pozneje umrl. Domačini so ga z vozom ponoči pripeljali na povirsko pokopališče, kjer ga je v strogi tajnosti pokopal župnik Jožef Milič. V vseh 76 letih njegov grob ni sameval. Zanj skrbijo domačini iz Povirja skupaj s šolarji in borci v zavedanju, da Kase iz daljnega Kazahstana nima nikogar, ki bi se mu poklonil in ohranjal njegov spomin. Dolga leta je za ta grob skrbel Ludvik Plut. Vse to priča o veličini, humanosti, človekoljubnosti in visoki zavesti Povircev.

Pred tremi leti je njegov grob obiskal kazahstanski veleposlanik v Sloveniji Kairat Saribaj, lani pa so kazahstanske oblasti na Kasejev prenovljeni grob položile kapsule z zemljo in raztrosile nekaj zemlje iz Seberove domovine. Prireditve pa se je nadaljevala v spoznavanju zgodovinskega, kulturnega in gospodarskega razvoja in kulinarike Kazahstana, ki je deveta največja dr-

žava na svetu in šteje 18 milijonov prebivalcev. Dobro sodelovanje so letos nadaljevali s koncertom v Kosovelovem domu v Sežani, na katerem se je predstavil ansambel Sinovi stepe. Vsi trije govorniki, sežanski župan David Škabar, predsednik krajevnih skupnosti Povir Franko Uršič in kazahstanski veleposlanik Saribaj, so poudarili, da gre za medsebojno spoznavanje kultur, krepitev sodelovanja in prijateljstva dveh narodov. Člani ansambla pa so se predstavili na več kot 30 kazahstanskih glasbilih z več kot enournim programom in poželi obilen aplavz.

Besedilo in foto: Olga Knez

Draga:

Danes Dragarska dolina deležna je spomina na strašna vojna leta, ki bila so tako prekleta.

To je del pesmi Naj lučka gori, ki jo je prav za to spominsko slovesnost spenil domačin Zdenko Turk. Slovesnost je bila pripravljena v spomin na padle borce in žrtvam fašizma omenjene doline in pa v spomin na požig vasi Novi Kot in Stari Kot. Zbrali smo se 13. julija ob lepo urejenem spomeniku in njegovi okolici v Dragi. Slavnostni govornik je bil Blaž Kavčič, predsednik

Sveta ZZB Slovenije. Lepo je povezal vso preteklost teh krajev z zdajšnjim dogajanjem. Spominu na žrtve je bil prilagojen tudi kulturni program. Zbranih je bilo precej ljudi, tako domačinov kot tudi gostov.

Taka in podobna srečanja imajo velik pomen. To ni samo obujanje spomina na težko preteklost, obenem povezuje in druži ljudi domačega in širšega okolja. **KO ZZB Draga, foto: Vesna Mikolič**

Golo:

Na Golem smo pripravili tradicionalno proslavo, posvečeno v čast in spomin na vse slovenske partizanske brigade, bataljone in čete, s poudarkom na Ljubljanski brigadi, ki je bila ustanovljena prav na tem kraju 10. septembra 1943.

Dogodek z močnim pridihom prave partizanske proslave je potekal v čudovitem vremenu in okolju. Za to so bili zaslužni govorniki in izvajalci kulturnega programa in zastavonoše. Pozdravne nagovore so imeli predsednik Društva Odmev Mokrca Jurij Kogej, župan Iga Janez Cimperman in župan Ljubljane Zoran Jankovič. Slavnostni govornik je bil prvi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan. S svojo navzočnostjo nas je počastila tudi njegova žena Štefka.

Kulturni program so izvedli Partizanski pevski zbor, Godba ljubljanskih veterinarov, Marjetka Popovski in Darko Nikolovski. Program je vodila in pove-

zovala Mojca Poredoš, prisotni pa so bili tudi veterani NOB Valerija Škrinjar Trvr, Vladimir - Slavko Škrinjar, Albin Pibernik, Ivan - Matiček Benedik, Ciril Markovič, Vladimir Ganoni, Jože Hartman in drugi. Z nami so bili tudi takrat še predsednik ZZB NOB Slovenije Tit Turnšek, predsednica ZZB NOB Ljublja-

ne Julijana Žibert, predstavnica TIGR Bruna Olenik in drugi. Za odlično hrano in dobro pijačo so poskrbeli člani PGD Golo z Jožetom Virantom na čelu.

Jurij Kogej, Društvo Odmev Mokrca

Trstelj:

V spomin na prvega padlega partizana Emila Bizjaka - Jurija ter dogodek 27. in 28. oktobra 1942, ko se je Kraška četa pred premočnimi italijanskimi vojaškimi in policijskimi silami umikala s Trstelja proti Mohorinomu, Krajevni organizaciji ZB NOB Vrtojba in Renče že vrsto let organizirata spominski pohod Mohorini-Trstelj.

Letošnji, 13. pohod, ki je bil 13. oktobra, se je končal s slovesnostjo ob Stjenkovi koči na Trstelju. Slavnostni govornik je bil brigadir Bogdan Beltram, ki je v svojem govoru poleg drugega poudaril pomen partizanskega boja za svobodo in priključitev Primorske k matični domovini. Program so oblikovali Mešani pevski zbor Ciril Silič iz Vrtojbe in učenci Podružnične osnovne šole Vrtojba, slovesen videz pa je prireditvi dalo kar dvanajst praporov. Okoli 150 udeležencev pohoda, gostov in drugih prisotnih je nato preživelo prijetno popoldne med druženjem, za kar sta poskrbela dolgotrajna marljiva organizatorja Radoš Frančeškin in Milan Pahor.

Miloš Ložič

Vinica, Sinji Vrh:

Člani ZB za vrednote NOB Črnomelj - KO Vinica smo kot vsako leto tudi letos s spominsko slovesnostjo v Vinici in na Sinjem Vrhu počastili spomin na žrtve, padle in v trpljenju okupatorjevega terorja umrle sokrajane, ki so nam z bojem in drugimi načini delovanja zoper okupatorja omogočili, da danes živimo v svobodni, samostojni in suvereni državi.

Obe spominski slovesnosti so s kulturnim programom obogatili učenci Osnovne šole Vinica, na Sinjem Vrhu pa tudi pevski skupini Polanski odmev in Dobra volja je najboljša pod vodstvom Katarine Kapš ter učenci Osnovne šole Stari trg ob Kolpi.

Udeležence slovesnostih je nagovoril župan Občine Črnomelj Andrej Kavšek, ki je k obeležjem v obeh krajevnih skupnostih z vklesanimi imeni žrtve okupatorja položil tudi cvetje. Poleg župana Kavška in podžupana Občine Črnomelj Čengije ter ZB za vrednote NOB Črnomelj - KO Vinica so k spominskemu obeležju na Sinjem Vrhu ob intoniranju žalostinke, ki jo je zaigral harmonikar Vlado Lakner, cvetje položili še Violeta Tomič, poslanka državnega zbora, v imenu Levice, delegacija ZB za vrednote NOB Kočevje, delegacija ZB za vrednote NOB Kočevje - KO Predgrad in ZB za vrednote NOB Črnomelj - KO Stari trg ob Kolpi.

Dolenje:

Zveza združenj borcev za vrednote NOB je 29. septembra pripravila spominsko srečanje na kraju, kjer so gestapovci, policisti in raztrganci pobili devet domačinov in tri partizane.

Do 11. januarja 1944 so na mestu, kjer je zdaj spomenik, v gozdnem prehodu s prevojske na rovsko stran, stale tri hiše: Anderletova, kjer so se pisali Kosmatin, Stegnarjeva, po kateri se je zaselek imenoval, in Goleževa. Goleževa ni bila stalno naseljena in so jo partizani, terenci in kurirji uporabljali za tako imenovano Bazo 9. Kadar so se v njej sestali, so pri Stegnarju vzeli ključ, Stegnarjeva Marička pa je hišo za partizani zgodaj zjutraj pospravila, da se ob hajkah komu ne bi zazdelo sumljivo.

10. januarja zvečer je bilo na Goleževi domačiji 12 borcev. Ob osmih zvečer je začelo pokati. Borci, ki so se umaknili na prevojno stran, so se rešili, Albin Kočar z Rov, Ignac Ves iz Mengša in Franc Zavrl z Vinj, ki so se umikali na rovsko stran, pa so padli. Ko je bil boj končan, so se okupatorji spravili na sosednji domačiji. Pobili so vse. Nekako je uspelo zbežati le ranjeni Stegnarjevi Vidi. Soldateska je ubila njenega moža, svakinjo in dveletnega sina. Pri Anderletovih so ubili tri otroke, njune starše in staro mater. Od družine je ostal samo sin Štefan, ki je živel pri maminih starših v Zagorici. Po koncu morije so izropali domačije in zažgali vsa poslopja. Hitro so zagorela, saj so bila krita s slamo. Ko so vaščani prišli na pogorišče, so našli samo zoglenela trupla.

A kalvarije še ni bilo konec. Nemci niso dovolili niti pogreba niti pokopa umrlih na pokopališču. Po večdnevem moledovanju so le privolili, da Kosmatinove in Stegnarjeve pokopljejo na rovskem pokopališču. Oporekali pa so jim cerkveni pogreb, čeprav so bili umrli iskreno verni ljudje. Malo tolažbe je svojcem prineslo naključje, da je bil na Rovah tisti dan še en pogreb in je župnik lahko sočasno pospremil v večnost vse mrtve. Tega pa niso bili deležni pobiti partizani. Pokopali so jih v Radomljah za cerkvenim zidom.

Ob 75. obletnici dogodka so Franci Gerbec, Mohor Podbešek in Jaka Gerbec poskrbeli, da se je spomin na tragične dogodke zapisal v drobni knjižici. Za dostojno in pietetno slovesnost so poskrbeli praporščaki in častna enota Zveze slovenskih častnikov Domžale, recitatorki Janka Jerman in Tina Jerman ter Moški pevski zbor Radomlje. Venec k spomeniku so položili Marija Majhenič v imenu domžalskega in območnega odbora Zveze borcev, Uroš Lipovšek v imenu radomeljskega in Simon Kosmatin v imenu domačinov.

Besedilo in foto: Igor Lipovšek

Vrhnik:

Zveza veteranov vojne za Slovenijo in Zveza policijskih veteranskih društev Sever sta pripravili osrednjo slovesnost ob dnevu suverenosti in 28. obletnici odhoda zadnjega vojaka JLA iz Slovenije. Prireditve je bila 25. oktobra v športni dvorani pri Osnovni šoli Antona Martina Slomška na Vrhniki. Slavnostni govornik je bil dr. Dušan Plut, geograf in pedagog, član nekdanjega predsedstva Republike Slovenije.

V kulturnem programu so nastopili pripovedovalci: Stojan Jaklin, Andrej Kos, Tatjana Oblak Milčinski, Pavle Ravnohrib in Matevž Sluga, Policijski orkester z dirigentom Tomažem Kmetičem, Benjamin Izmajlov, Manca Izmajlova, člani MePZ Mavrica, PZ Mlada mavrica z zborovodkinjo Darinko Fabjani, multiinstrumentalist, skladatelj in fotograf Lado Jakša in Plesna skupina Medeja.

Ob državnem prazniku, dnevu suverenosti, je predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo Ladislav Lipič poslal veteranam in veteranom vojne za Slovenijo čestitko in zahvalo: »V oktobru 1991, natančneje 25. oktobra 1991, je ob 23.45 slovensko ozemlje zapustil zadnji vojak jugoslovanske armade,

takrat že nam tuje vojaške sile. Slovenija je ostala sama s svojimi obrambnimi in varnostnimi silami, s Teritorialno obrambo in milico. Na ta dan je Slovenija postala suverena država, na katero smo bili in smo še danes ponosni. V mesecih, ki so sledili, je naša država postala mednarodno priznana članica družine evropskih narodov in polnopravna članica Organizacije združenih narodov. Uresničile so se želje naših prednikov, da bodo nekoč sami ali pa vsaj njihovi potomci živeli v svoji lastni in suvereni državi. Prav izraz 'suverenost' in 'suvereni' so poudarjali številni pomembni predstavniki Slovenije v svojih nastopih ob državnih in drugih praznikih tako doma kot tudi v mednarodnih organizacijah in združenjih, katerih polnopravna članica je postala tudi naša država. V tem zgodovinskem procesu smo, spoštovane vojne veteranke in vojni veterani vojne za Slovenijo, imeli pomembno vlogo. Z orožjem v roki smo se takrat eni najmočnejših armad takratne Evrope uprli brez razmišljanja in brez preračunljivosti ter obranili slovenski narod in slovensko državo!

Ob dnevu suverenosti prejmite čestitke in zahvalo za izbrano suverenost Republike Slovenije, naše domovine! Naj ne bo nikoli pozabljeno!«
Lado Srečnik, veteran OZVVS Tržič

Trst, Bazovica:

Krajevna organizacija ZB Kobarid je skupaj z Društvom upokojencev Kobarid 9. novembra izvedla izlet v Trst z ogledom Rižarne in Bazovice. V jutranjih urah od odhoda iz Kobarida nas je spremljal dež. Po dobrih dveh urah vožnje smo prispeli pred Rižarno kjer nas je sprejel Milan Pahor, zgodovinar, publicist, velik poznavalec Slovencev v Trstu, predsednik Odbora za proslavo bazoviških žrtev. Popeljal nas je skozi taborišče smrti Rižarna in nam predstavil vso krutost tega taborišča, edinega s krematorijem v Italiji. Podrobno smo spoznali trnovo pot zapornikov, njihovo strahovito mučenje, poniževanje, preden so jih zažgali v krematoriju. Med njimi je bil tudi naš domačin iz Kobarida, narodni heroj Franc Uršič - Joško, čigar fotografijo smo videli v muzeju. Njegova celica št. 100 je na velikonočni ponedeljek 7. aprila 1945 ostala prazna.

Leta 1965 je Rižarna pri Sv. Soboti v Trstu postala italijanski spomenik narodnega pomena. Po načrtih arhitekta Romana Boica so jo uredili v muzej in leta 1975 odprli za ogled. Vanjo prihajajo obiskovalci z vsega sveta. Izlet v Trstu smo končali pri spomeniku bazoviškim žrtvam na mestu, kjer so napisana imena ustreljenih junakov: Ferdo Bidovec, Zvonimir Miloš, Fran Marušič in Alojz Valenčič. Milan Pahor nam je orisal usodo teh junakov in spregovoril o organizaciji Borba, v kateri so delovali in je pozneje prerasla v organizacijo TIGR. Bazoviški junaki so šli v smrt za pravico, svobodo, slo-

venski jezik, za mir in sožitje, česar pa niso nikoli doživeli. Pri spomeniku smo položili cvetje, se zahvalili in poslovili od našega prijetnega sogovornika. Ko se je že spustil mrak, smo se polni vtisov in novih spoznanj vrnili v Kobarid.

Učna ura zgodovine pri spomeniku bazoviškim junakom (Foto: J. Alič)

Vojko Hobič

Ljubljana:

»Postoj, kdor mimo greš,« verz Otona Župančiča, vklesan na spomeniku 24 talcev, nas vsak dan znova spominja in opominja na umor 24 rodoljubov, meščanov Ljubljane, ki so 13. oktobra 1942 padli pod streljo fašističnih okupatorjev. Vsako leto znova pa se pri spomeniku ob 13. oktobru zbiramo Ljubljanci vseh generacij in se poklonimo spominu na padle.

Združenje borcev za vrednote NOB Ljubljana Center je v sodelovanju s četrtno skupnostjo Center ob njenem dnevu, 13. oktobru, tudi letos pripravilo spominsko slovesnost. Najprej so delegacije Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center in KO 24 talcev, Mestne občine Ljubljana in Socialnih demokratov Ljubljana ob vojaških časteh k spomeniku položile vence, nato pa smo na vrtu Doma upokojencev Center na Poljanah padle počastili s kulturno slovesnostjo. Na njej so sodelovali dijaki Gimnazije Poljane z recitalom pesmi partizanke Malke Prijanič in partizana Črta ter dveh pesmi Vide Brestove in naš zvesti Partizanski pevski zbor. Dr. Zdenko Čepič, zgodovinar, upokojeni raziskovalec Inštituta za novejšo zgodovino, je v svojem nagovoru ob besedah spomina in opomina spregovoril o svojih razmišljanjih in znanstvenih dognanjih o drugi svetovni vojni s poudarkom na kolaboraciji in njenih žrtvah.

Meta Verbič

Štore:

Osnovna šola Štore vsako leto pripravi komemoracijo ob dnevu spomina na mrtve. Na pročelju šole je spominska plošča, na kateri je zapisanih petdeset občanov Štor z okolico, ki so padli v partizanih, umrli v koncentracijskih taboriščih ali pod streljo okupatorja v zaporih in bili oboješeni v Stranica pri Frankolovem. Vodstvo šole je pripravilo lep kulturni program s partizanskimi pesmimi, ki so jih deklamirali in zapeli otroci.

Predstavniki borčevske, častniške in veteranske organizacije se ob tem dogodku žrtvam padlih v času NOB poklonimo s prapori. Vedno se nam hvaležno pridružijo tudi pripadniki Slovenske vojske iz Vojašnice Franca Rozmana - Staneta v Celju. Še posebno smo ponosni na našega člana ZB za vrednote NOB Štore Ivana Grobelnika - Iva, ki je v stotem letu starosti in ponosno stoji skupaj s praporščaki. Je še edini živeči od šestih partizanov, ki so v noči s 14. na 15. december leta 1944 osvobodili 127 zapornikov iz celjskega Starega piskra. Letos je postal tudi častni meščan občine Celje. Vedno se rad udeleži vseh praznovanj in tovariških srečanj, ki jih priredimo člani domoljubnih organizacij v Štorah.

Srečko Križanec, predsednik častniške in veteranske organizacije Štore

Loke:

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Kisovec - Loke vsako leto v sodelovanju z občino Zagorje ob Savi in Združenjem za vrednote NOB Zagorje ob Savi pripravi komemoracijo v spomin na tiste, ki so za svobodo dali svoje mlado življenje. Ob prisotnosti številnih krajanov in krajanov sta cvetje pred osrednjim spomenikom na Lokah položila Matjaž Švagan, župan občine Zagorje, in predsednik Združenja za vrednote NOB Zagorje Miloš Prosenec. Zbrane je nagovoril predsednik krajevne skupnosti Marjan Kovač in se priklonil vsem

106 žrtvam našega kraja, katerih imena so na tem osrednjem spomeniku. Poudaril je, da moramo biti ponosni, da so v nenavadnih okoliščinah našli toliko poguma in moči ter se organizirano uprli okupatorju, zavestno dali svoje življenje in tako pripomogli, da danes govorimo slovensko. Obeležje naj nas vedno spominja na takratne dogodke, ki naj se ne bi nikoli več ponovili. Govornik je omenil pomen ohranjanja zgodovine, predvsem prenašanje resnične zgodovine na mlajše generacije. Spreminjanje zgodovinskih dejstev je sprevrženo dejanje, ki nikoli ne bo pripeljalo do tako opevane sprave.

V kulturnem programu so sodelovali Pihalni orkester SVEA Zagorje, Rudarski pevski zbor Loški glas, recitatorji in mentorji Podružnične šole narodnega heroja Toneta Okrogarja iz Kisovca, praporščaki vseh veteranskih organizacij iz Zasavja in Gasilskega društva Loke ter praporščaki Krajevne organizacije ZB Združenja za vrednote NOB Zagorje. Med množico prisotnih je bil tudi minister za javno upravo Republike Slovenije Rudi Medved.

Besedilo in foto: Janez Krznar

Laze:

24. oktobra je minilo 76 let, ko je skupina domačih belogardistov izvršila težak vojni zločin nad devetimi vaščani iz vasi Laze, Hreljin in Dol ob Kolpi.

V širši nemški ofenzivi, ki je imela po nalogu samega Hitlerja za cilj obkroženje območja Kočevskega roga in uničenja vodstva NOB, so 23. oktobra 1943 enote 14. SS polka s hrvaškega teritorija prešle preko reke Kolpe v več vasi na območju Poljanske doline ob Kolpi. V akciji se jim je v vasi Podgrad priključila manjša skupina domačih belogardistov, ki so se po kapitulaciji fašistične Italije skrivali v bližnjem gozdu in pri posameznih vaščanih iskali hrano. Pozneje je bilo ugotovljeno, da so teden dni pred prihodom Nem-

Septembra 2017 je bilo postavljeno v vasi Laze spominsko obeležje

cev na območje Poljanske doline pripravili seznam domačinov v vaseh Laze, Hreljin in Dol, ki na bi jih umorili, ko pridejo Nemci. Na seznamu so bili tisti domoljubi, ki so se zamerili belogardistom. Tako so bili 24. oktobra 1943 umorjeni v vasi Laze bratje Jože, Vili in Emil Kobe, Jože Rauh in Mirko Gorjup, iz vasi Hreljin Peter Kapš in iz vasi Dol Jurij Prebilič, Viljem Šauer in Pavel Kraškovič.

Jožeta Kobeta in Petra Kapša so predhodno mučili in ubili z bajoneti, Jožetu Kobetu so z bajonetom vrezovali zvezdo preko klobuka na glavi, Petra Kapša so mučili v prisotnosti njegovega petletnega sina Petra.

Dogodek je širše opisan v mojem zapisu v reviji Borec (2011, str. 75-104) in v moji knjigi Poljanska dolina ob Kolpi (Zbornik 2, 2017).

Straža:

Zaselek Straža je čudovito urejena vasica v občini Štore. Obdana je z izjemno lepo negovanimi vinogradi in skrbno urejenimi kmetijami, njeni prebivalci pa so prijazni in gostoljubni. Tam je tudi zibelka vinogradniškega društva Polič. Svojo gostoljubnost in kulinarične dobrote so nam predstavili ob praznovanju 10-letnice Športno-kulturnega društva Straža 21. septembra 2019. Ta dan je bil še posebno prazničen, saj so odkrili spominsko ploščo v čast legendarni XIV. diviziji, ki je del svoje dolge, težke in krvave

poti 14. februarja 1944 prehodila natanko na tem mestu. Sodelovali smo s prapori domoljubnih organizacij občine Štore. V veliko čast si vsekakor lahko štejejo, da so spominsko ploščo odkrili trije udeleženci NOB:

Avguština Lukač, ki je kot mlada partizanka sodelovala na pohodu divizije, Ivan Gradišnik, ki je divizijo tiste noči uspešno vodil po tej poti, in 99-letni Ivan Grobelnik - Ivo, ki je bil eden izmed šestih osvoboditeljev zapornikov iz Starega piskra leta 1944.

V Štorah smo ponosni na posamezne dogodke iz časa NOB, zato negujemo te vrednote ter se jih ob obletnicah vedno spominjamo in jih simbolično zaznamujemo. Gre za prehod XIV. divizije skozi našo občino, ustanovitev 1. celjske partizanske čete, spominske slovesnosti na partizanskih grobovih ob dnevu zmage nad fašizmom in nacizmom in ob spominu na mrtve.

S svojo udeležbo podpiramo tudi delovanje celjske ZB za vrednote NOB. Poleg dogodkov v Starem piskru je izjemno velik in pomemben dogodek odhod 120 pečovniških rudarjev 16. septembra 1944 v partizane.

Srečko Križanec, Štore

V SLIKI IN BESEDI

Sostro:

Na novem pokopališču v Sostrem so se 24. oktobra krajski četrtne skupnosti Sostro in vabljene gostje zbrali na žalni slovesnosti ob prenosa spominske plošče žrtvam NOB (padlim borcem, talcem, internirancem, ubitim aktivistom) s pročelja Aličeve hiše na Sostrski 25 na današnje mesto na obzidju novega pokopališča.

V kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole Sostro pod vodstvom učiteljice glasbe Lilijane Stepic, pesnica Metka Jančec Osojnik in učenka Glasbene šole Moste - Polje Živa Merc. V imenu svojcev žrtev je spregovorila Edita Alič in nas spomnila na tragično zgodbo svoje družine.

Slavnostna govornica, predsednica Združenja zveze borcev za vrednote NOB Moste - Polje, je poudarila zgodovinski pomen narodnoosvobodilnega boja, izjemno junaštvo v času okupacije, bolečino kolaboracije in izdaje ter dolžnost sodobnikov, da ne dopustimo spreminjanja zgodovine.

Povezovalka slovesnosti Mija Marija Kocjančič, predsednica KOZB Zadvor - Sostro, je poudarila pogum, trdoživost in zmago nad trpljenjem našega naroda. Spomnila je na vojne strahote, ki prizadenejo prav vse ljudi razen oblastnikov, vojnih hujskačev in dobičkarjev. Zato smo dolžni vsi vse narediti za mir. In ne pozabimo napisati na plošči: »Iz vaše krvi skovana svoboda – večna vam slava iz roda v rod.«

Mija Marija Kocjančič, foto: Brane Svetina

PREJELI SMO – Zločini okupatorjev

Frankolovski zločin

Letos sem se udeležila prireditve v spomin na sto frankolovskih žrtev, obešenih 12. februarja 1945 na Stranica. Slavnostni govornik je bil predsednik vlade Slovenije Marjan Šarec, ki je med drugim poudaril domoljubje in medsebojno pomoč človeka človeku.

V manjšem grobu v Stranica je pokopanih 40 talcev, med njimi moj brat Stanko, ki so ga Nemci zajeli v Rožni dolini pri Šmartnem. Tu je bila zidanica in v njej kurirska postaja TV-30, kjer so si kurirji izmenjavali zaupno pošto in počivali. Neko decembrsko noč leta 1944 so kurirji v zidanico pripeljali civilista Slovence z namenom, da ga po kurirski poti predajo 13. Bračičevi brigadi, ki se je v tistem času zadrževala na konjiškem območju blizu Špitaliča.

Med počitkom v Rožni dolini je omenjeni mobiliziranec pobegnil in kurirje izdal celjskim gestapovcem. Kmalu zatem je skupina nemških vojakov obkolila kurirsko postajo v Rožni dolini. Nekaj kurirjev je pobegnilo, mojemu bratu pa ni uspelo. Po odskoku iz zidanice so ga nemški vojaki zajeli, zidanico pa zažgali. Zvezanega in pretepenega brata so odvedli proti Celju v Stari pisker. Mami Elizabeti je poslal prošnjo, da mu prinese sveže perilo in nekaj za pod zob. Usodnega 12. februarja mu je mama v hudem mrazu želela oddati paket, a ga paznik ni sprejel, češ da jetnike premeščajo. Vrnila se je – in na Frankolovem prečita rdeči razglas »Obešanje 100 talcev«, med temi pod številko 66 prebere ime svojega ljubljene sina Stanka. S kakšnimi občutki je to vest povedala domačim, je vredno razmišljati.

Marjanca Gorenšek Lakota

AKTUALNO – Povečevanje nacizma

Slovenija ni podprla resolucije

Ob obletnici mednarodnega dneva boja proti fašizmu in antisemitizmu, ki ga obeležujemo 9. novembra, Slovenija v OZN znova ni podprla resolucije proti povečevanju nacizma. Proti resoluciji, ki jo je predlagala Rusija, sta bili le ZDA in Ukrajina. Vzdržale so se vse članice Evropske unije in Kanada ter Avstralija. Izrael je Resolucijo podprl.

ZZB NOB Slovenije, ki ima okoli 40.000 članov, je izjemno nezadovoljna s stališči slovenske države, ki ni podprla Resolucije OZN proti povečevanju nacizma! Resolucija je bila kljub vsemu sprejeta 8. novembra 2019 s podporo 121 članic OZN.

Kot da slovenska država pozablja, da je bila na strani zmagovalcev v drugi svetovni vojni, katere 75. obletnico konca oziroma osvoboditve bomo praznovali prihodnje leto.

Omenjena resolucija se z manjšimi spremembami sprejema že več let, Slovenija ni glasovala prvič proti njej. Slovenska diplomacija je zapisala, da je besedilo neuravnoteženo in selektivno, resolucijo pa so kritizirali tudi zato, ker »ne obravnava vseh ključnih oblik rasističnih in totalitarnih ideologij na enak način«. Zanimivo je, da resolucija prepoveduje tudi vsakršne neonacistične shode, obenem pa ne obsoja na primer komunizma ali

rdeče zvezde. Za številne evropske države je očitno boleča zato, ker obsoja kolaboriranje in opravičevanje nekaterih kolaborantov, ki so jih evropske države v svoji reviziji zgodovine znova povzdignile med nacionalne heroje.

Resolucija obsoja vse oblike povzdigovanja kolaborantov s fašističnimi režimi, tudi enačenje teh z nacionalnimi osvobodilnimi gibanji.

Članice OZN glasujejo o resoluciji »Boj proti povečevanju nacizma, neonacizma in drugih praks, ki prispevajo k spodbujanju sodobnih oblik rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije in sorodnih oblik neustrpnosti« že od leta 2005.

OGORČENJE – Izjava ZZB NOB Slovenije

Grobnica herojev

»To, kar se zdaj dogaja, je izjemno škodljivo. Zasedamo v državnem zboru, ob katerem je grobnica tako imenovanih narodnih herojev. Mogoče je tam kakšna izjema, toda tam je grobnica množičnih morilcev, ki bi bili v normalni državi drugače obravnavani in obsojeni zaradi težkih zločinov, ki so danes slovenski javnosti znani,« je kot eno izmed nalog, »ki jo moramo narediti, da nam bo v Sloveniji bolje«, omenil predsednik SDS in poslanec DZ RS, Janez Janša na 9. Krekovem večeru 15. novembra 2019.

ZZB izraža svoje ogorčenje in protestira ob tej izjavi Janeza Janše, s katero grobo žali spomin na NOB slovenskega naroda, borce slovenskih partizanskih enot in njihove poveljnike. V grobnici ob Državnem zboru so pokopani partizanski narodni heroji, ki so se med drugo svetovno vojno tudi kot pripadniki zavezniške protifašistične koalicije bojevali proti fašističnim in nacističnim okupatorjem in

skupnim sovražnikom, osvobodili svojo domovino, nam priborili Primorsko in postavili temelje slovenski državi. Sramotno je, da nekateri politiki ne zmorejo več drugega kot zlivanja gnojnice po lastni zgodovini in poniževanja partizanskih borcev, ki jim ves svet priznava, da so v boju proti fašizmu in nacizmu dali svoj častni prispevek, več, kot se je od Slovencev pričakovalo. Sprašujemo se, ali bi Janez Janša kaj takega izjavil tudi ob prisotno-

sti ameriških, britanskih, francoskih ali ruskih veleposlanikov in vojaških atašejev. Najbolj nizkotno pri njegovi izjavi pa je, da se ravnostisti, ki imajo sicer polna usta »sprave« in »pietete« do umrlih, zdaj znašajo nad mrtvimi junaki v grobnici in jih zlorablja za svoje zdajšnje politične namene.

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije Ljubljana, 22. novembra 2019

DOGODKI

Sprejem za ustvarjalce filma Preboj

Novi slovenski partizanski film Preboj, delo režiserja Dejana Baboska, si je v dobrih treh tednih ogledalo več kot 12.000 ljudi. Projekcije po Sloveniji še vedno potekajo, za ogled filma pa se zanimajo tudi v zamejstvu v Italiji in Avstriji ter na Hrvaškem. Predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman je 5. novembra v prostorih Zveze borcev v Ljubljani pripravil sprejem za še živeče borce bitke na Menini planini marca 1945, Franca Severja - Franto, Valerijo Skrinjar Tvrz, Jožeta Strnišo, Rudolfa Pfeifferja in Francija Bero, in za ustvarjalce filma.

Vsem se je zahvalil za prizadevanje in tovariško sodelovanje v projektu filma Preboj, s katerim Zveza zdru-

ženj borcev za vrednote NOB Slovenije na mlajše generacije prenaša sporočilnost vrednot narodnoosvobodilnega boja. Posebna priznanja so prejeli režiser Dejan Babosek, Jernej Brajer in KZD Triglav ter igralci petih glavnih likov, Domen Valič, Ana Špik, Jernej Gašperin, Lovro Zafred in Denys Bilash. Zahvalo sta prejela tudi prostovoljna sodelavka projekta za odnose z javnostjo Simona Pirnat Skeledžija in družba FIVIA, ki skrbi za distribucijo filma.

IMELI SMO LJUDI

dr. Marko Vrhunec (1922–2019)

Na Plečnikovih Žalah v Ljubljani smo se 13. novembra poslovili od dr. Marka Vrhunca. Za seboj je pustil globoko sled svojega dela in vrednot, ki jih je gojil in udeležal na različnih področjih.

Marko Vrhunec se je očetu Vinu in mami Boži rodil 27. julija 1922 v Ljubljani. Po osnovni šoli je obiskoval klasično gimnazijo in jo leta 1941 končal. Vpisal se je na pravno fakulteto, vendar jo je zaradi zahtev italijanskih okupatorjev, da se mora vpisati v študentsko fašistično organizacijo, zapustil. Ko je bila 27. aprila 1941 ustanovljena OF, se ji je pridružil in bil kmalu aretiran zaradi širjenja in lepljenja letakov. V njegovi rojstni hiši je okupator zaradi suma, da se v hiši nekaj dogaja, opravil 23 hišnih preiskav. V hiši so imeli skrivni bunker, v katerem so se skrivali aktivisti OF, delovala je tajna radijska postaja, bilo je skrivališče ilegalne literature: Ljudske pravice, Slovenskega poročevalca, ilegalnih brošur in drugega materiala, ki ga okupator nikoli ni odkril. Marko je do svojega odhoda v partizane 8. septembra 1943 ilegalno delal v Ljubljani.

V Ljubljanski brigadi je Marko Vrhunec opravljal različne vojaške naloge in postal njen politični komisar. Ljubljanska pokrajina, Notranjska in Dolenjska ter hrvaški Gorski kotar so bila območja, kjer se je brigada največ bojevala, matično območje pa je bila pokrajina med Ljubljano in Kolpo. V skupnih bojih leta 1945 je bila Ljubljanska brigada, ki je bila sestavni del 7. korpusa, poklicana v napad na obrambno črto pred Ljubljano: Sava, Sostro, Orle, Lavrica, Babna Gorica, Log pri Brezovici, Horjul, Vrzdenc. Na tej črti so nemške in domobranske sile branile svojo odstopnico proti Koroški. 7. in 8. maja je te obrambne položaje napadel ves 7. korpus, Ljubljanska brigada pa je napadla na odseku Sela-Orle. Po ocenah borcev naj bi bil sovražnikov topniški ogenj najhujši, kar jih je brigada doživela na svoji bojni poti. Čez Karlovški most je brigada 9. maja v jutranjih urah med prvimi enotami vkorakala v mesto in prišla v središče mesta pred Magistrat, kjer je postavila svojo bojno zastavo. Marko Vrhunec je kot major partizanske vojske vodil njene boje za osvoboditev Ljubljane.

Po vojni je Marko nadaljeval študij na pravni fakulteti in leta 1952 diplomiral. Ker se je v Jugoslaviji pripravljala gospodarska reforma, so v zveznih organih potrebovali takšne strokovnjake, kot je bil Marko. Bil je premeščen v Beograd. V letih od 1967 do 1973 je bil ekonomski svetovalec in namestnik generalnega sekretarja predsednika SFRJ Josipa Broza-Tita, tri leta pa je bil šef njegovega kabineta. Leta

1978 je na Ekonomski fakulteti v Ljubljani doktoriral iz ekonomskih znanosti. Nato je bil do leta 1982 veleposlanik SFRJ – šef misije pri ZN v Ženevi.

Doma in v tujini so odmevala njegova publicistična dela. Napisal je enajst knjig, za svoje delo je prejel dvanajst tujih in šest domačih odlikovanj. Prejel je tudi listino Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Takratni predsednik Zveze Janez Stanovnik je v obrazložitvi zapisal: »ZZB za vrednote NOB Slovenije s ponosom podeljuje listino ZZB svojemu zaslužnemu članu Sveta ZZB, avtorju številnih knjig iz vojnega in povojnega obdobja, partizanskemu borcu in političnemu komisarju X. brigade – Ljubljanske, ki je osvobajala glavno mesto Ljubljano, veleposlaniku pri OZN in dolgoletnemu šefu kabineta Josipa Broza - Tita. Zveza združenj borcev za vrednote NOB si šteje v posebno čast, da se je prof. dr. Marko Vrhunec ves čas njegovega obstoja udeleževal njenih dejavnosti in s številnimi monografijami, publicistično in siceršnje dejavnostjo močno prispeval k ohranjanju vrednot in uspehu organizacije.«

Marko Vrhunec je bil in ostaja temeljni kamen v mozaiku vrednot partizanskega boja in miru, ki ga je gradil s tovarštvom, humanostjo, solidarnostjo, domoljubjem in vsem, kar ga je naredilo človeka z veliko začetnico. Bil je častni meščan mesta Ljubljana in tudi to funkcijo je dostojanstveno opravljal do konca svojega življenja.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Mihael Kleč (1929–2019)

7. novembra 2019 je naš oče, mož, dedek in pradedek v krogu svojih najdražjih za vedno zaspal. 14. maja letos je dopolnil 90 let, 7. februarja smo v krogu družine praznovali njegovih 60 let zakona z ženo Zvonko in avgusta še 60 let njune starejše hčere Bojane. Vse do takrat se je zelo dobro držal, bil v umu bister in je še vedno opravljal osnovne potrebe. Kot da je čakal le na te obletnice! V začetku oktobra so se začele zdravstvene težave, sledila sta zdravljenje v bolnišnici in nega doma, kjer je tudi umrl.

Mihael Kleč se je rodil 14. maja 1929 v Grahovem ob Bači, vasi v Baški grapi, ki jo je imel neizmereno rad do konca svojega življenja. Rodil se je dvajsetletni Mariji Rink kot nezakonski otrok, to ga je za vedno zaznamovalo. Pozneje se je njegova mama poročila, njegov oče ga je posvojil in tako je dobil svoj priimek Kleč. Kljub krivicam, ki so se mu zaradi njegove usode dogajale v zgodnjem otroštvu, je znal premagovati vse ovire. Že zelo

zgodaj je pokazal svojo pripadnost slovenskemu narodu. V italijanski šoli ni dovolil, da bi ga poniževali zaradi slovenskega rodu, in je italijanskega sošolca, ko ga je ta zmerjal z italijanskim izrazom »suženj«, preprosto potunkal z glavo v stranišče. Seveda je bil za to dejanje kaznovan, a ta občutljivost za krivice ga je spremljala do konca življenja. Najbolj je bil navezan na svojo strico Slavka, ki je bil le leto starejši od njega, zato sta drug drugega vedno dojemala, kot da sta brata. Dokončno ju je za vedno povezal njun skupni odhod v taborišče Buchenwald leta 1944, kjer je bil Mihael najmlajši slovenski taboriščnik. Na srečo sta Slavko in Mihael preživela in se vrnila domov, prav tako Marija, Mihaelova mama, ni pa preživel njegov oče.

Po končani vojni je Mihael končal gimnazijo, se zaposlil pri Ljudski milici, nekaj časa je služboval na Tolminskem, potem v Ljubljani, dokler ga niso premestili v Logatec, kjer je bil komandir milice in tudi predsednik komisije za opravljanje izpitov za voznike motorjev in avtomobilov. Svojo bodočo ženo Zvonko je spoznal prav pri njenem opravljanju izpita za motor. 7. februarja 1959 sta se poročila kljub grožnjam oblasti, saj je bila Zvonka iz zelo verne kmečke družine. Grožnje ga niso ustavile, poročil se je in z ženo ustvaril družino z dvema hčerama, Bojano in Ksenijo, s katerima je bil do svoje smrti zelo tesno povezan in ju je imel neizmerno rad. Njima in ženi je ob težkih preizkušnjah vedno stal ob strani.

V svojem življenju je poleg službovanja v Ljudski milici služboval tudi na občini Logatec, po končani višji pravni šoli ob delu pa je bil nekaj let zaposlen v KLI-ju v Logatcu. Upokojitev pa dočakal v Valkartnu v Logatcu. Ves čas je bil aktiven član ZZB Logatec in član Lovske zveze Logatec. Nikoli ni izgubil stikov s svojimi tovariši iz taborišča Buchenwald in z njimi se je vrsto let v aprilu udeleževal spominskih slovesnosti ob osvoboditvi taborišča.

Bojana Levinger, njegova hči

Alojzija Škerbec (1922–2019)

Na šentjernejskem pokopališču smo se 20. avgusta poslovili od najstarejše članice krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Šentjerneje, tovarišice Alojzije Škerbec.

Rodila se je 20. junija leta 1922 v številni družini Miklič na Trebelnem pri Mokronogu. Zaradi težkih socialnih razmer je morala že kot šestletni otrok oditi k drugi družini v rejo. Po šoli in mladih letih je odšla na Bled, kjer si je poiskala službo. Na Bledu je spoznala tudi bodočega moža Alojza

Škerbca. Iz njunega prijateljstva se je razvila ljubezen, ki sta jo kronala s poroko leta 1940. Lojze je Alojzijo pripeljal v Šentjernejo, kjer se jima je naslednje leto rodil sin Franci.

V tem letu se je začela druga svetovna vojna. Lojze se je kmalu odzval klicu domovine in se leta 1942 pridružil partizanom. Do konca vojne je ostal v Gubčevi brigadi kot borec in pozneje kot komandant bataljona. Alojzijo pa je zaradi tega bela garda zaprla in skupaj s še ne enoletnim sinom Francijem deportirala v italijansko taborišče Gonars, kjer je preživljala težke čase. Po kapitulaciji Italije se je s sinom vrnila v Ljubljano, tam je dočakala končno osvoboditev. Mož Lojze je po osvoboditvi ostal v vojaški službi. Leta 1946 je Alojzija povila še drugega otroka, hčer Bredo. Družina se je leta 1947 preselila v Srbijo, najprej v Niš, potem pa v Kragujevac. Tu je povila še drugo hčer, Nado. Leta 1955 se je mož upokojil kot oficir JLA s činom majorja. S tem je napočil čas, da se družina dokončno ustali v domačem Šentjerneju. Alojzija se je zaposlila v tovarni Iskra, kjer je dočakala upokojitev.

Kot mlada upokojenka se je kmalu vključila v društvo upokojencev, kjer je sodelovala v raznih dejavnostih. Med drugim je bila članica skupine Kristali, veliko je sodelovala v organizaciji Rdečega križa. Zelo zgodaj se je vključila tudi v tedanjo organizacijo ZB Šentjerneje ter se vse do svoje smrti udeleževala proslav in spominskih srečanj. Kot najstarejšo članico organizacije so jo člani obiskali ob njenem 97. rojstnem dnevu. Vseh se je zelo razveselila, še posebno soseda, stoletnika Stanka Kušljana. Nekaj dni po visokem jubileju so jo po nesrečnem padcu odpeljali na zdravljenje v novomeško bolnišnico, od koder pa se žal ni več vrnila. To je bil njen zadnji boj.

OO borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno in KO borcev za vrednote NOB Šentjerneje

Slavko Čučič (1923–2019)

Oktober je mesec, ko se v Krajevni organizaciji Zveze borcev za vrednote NOB Vrtojba s pohodom od Mohorinova do Trstelja in s krajevnim praznikom spominjamo prvega padlega partizana iz Vrtojbe, Emila Bizjaka - Jurija. Vrtojbenci in Vrtojbenke pa se ne poklonimo le spominu na prvega padlega partizana, ampak praznujemo življenjske zgodbe vseh velikih ljudi, ki so se uprli za slovenski narod, da bi obstal na svoji zemlji in ohranil slovensko besedo in končno prišel

do svoje tako težko priborjene pričakovane države Slovenije.

28. oktobra 1923 se je v Vrtojbi rodil Slavko Čučič, ki se je zavedal, da suženstvo ni življenje, da je življenje samo svoboda. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, seveda pod taktirko italijanskega učiteljskega kadra, do katerega je kot pač vsi Primorci že kot otrok čutil odpor. Zato ni naključje, da se je ta narodna zavest, ki je bila tako prisotna med našimi ljudmi, izostrila, ko se je v decembru leta 1941 organiziral odbor OF v Vrtojbi. Vanj se je takoj vključil Slavko in sodeloval v nevarnih akcijah, ki jih je Osvobodilna fronta organizirala na mestnem območju Gorice. Njegova pot aktivista od oktobra 1942 dalje, zatem pa pot borca je bila nevarna, odgovorna in izredno naporna, saj je v večini bitk sodeloval kot mitraljezec.

Skromnost in odločnost sta ostali njegovi vrline tudi po vojni, saj je delo, ki mu je bilo zaupano, opravljal vestno in dobro kot vzdrževalec v šempetrski bolnišnici, pa tudi pri graditvi novega Kopra.

Tudi Slavko v zasluženem pokolu nikakor ni mogel mirovati. Kljub svojim častitim letom smo ga še vedno našli med trtami v njegovi ogradi in pri pretakanju vina, ki ga je ponudil vsakemu obiskovalcu in tudi mi smo ga bili bogato deležni na naših izletih in prireditvah.

Z veliko energije je sodeloval pri popularizaciji vrednot NOB med članstvom in krajani, zato si nismo mogli zamisliti proslave ali drugih partizanskih prireditev na Goriškem, na katerih ne bi srečali Slavka kot častnega nosilca prapora Brigade Simona Gregorčiča. To nalogo je dolga leta opravljal z vso predanostjo.

Slavko Čučič - Kosec je bil nosilec različnih odlikovanj in medalj ter dobitnik priznanj in plaket. Bil je dolgoletni predsednik naše krajevne organizacije Zveze borcev Vrtojba in nazadnje tudi njen častni predsednik.

Morda ni naključje, da nas je prav v mesecu, ko se borcev in bork spominjamo s ponosom in spoštovanjem, da so zmogli to veliko žrtev in so v tragičnih dogodkih na oltar domovine položili svoje življenje, zapustil tudi prvoborec Slavko Čučič - Kosec. Umrl je 10. oktobra 2019 v 96. letu starosti.

Istvan Frančeškin

VABILA

Slovesnost na Goreljku

Združenje ZB za vrednote NOB Radovljica in Odbor Prešernove brigade pripravljata v **soboto, 7. decembra 2019, ob 11. uri** spominsko slovesnost ob 76. obletnici boja III. bataljona Prešernove brigade. Slovesnost bo na kraju boja – pri spomeniku na Goreljku v bližini hotela na Pokljuki. Slavnostni govornik bo Luka Mesec, koordinator stranke Levica.

Praznik partizanske pesmi

KUD Serafin vabi na prireditev 11. praznik partizanske pesmi, ki bo v **soboto, 30. novembra 2019, ob 18. uri** v Festivalni dvorani v Ljubljani. Na prireditvi bo nastopilo devet pevskih zborov. Častni pokrovitelj prireditve je župan mesta Ljubljane Zoran Jankovič. Vstop je prost.

REKLI SO

“ Dr. Zdenko Čepič

zgodovinar, na spominski slovesnosti ob 74. obletnici ustrelitve talcev v takratni Ulici Cirila in Metoda, 13. oktobra 2019 na Poljanski cesti v Ljubljani:

»Kot vsako leto se spominjamo tukaj ustreljenih rodoljubov, ki jih je italijanski okupator usmrtil iz maščevanja za smrt svojega podpornika iz vrst Sloven-

cev. Okupator je v letu 1942 streljal talce kot maščevanje za delovanje slovenskega osvobodilnega gibanja. Največ ustrelitev je bilo izvršenih v gramozni jami v bližini ljubljanskega pokopališča pri Sv. križu oziroma na Zalah. Ustrelitev zaprtih rodoljubov kot maščevanje za smrt Marka Natlačena je bila poleg prvega streljanja talcev konec aprila 1942 pri Radohovi vasi edina, ko so talce ustrelili na kraju, kjer se je zgodil napad na italijanskega okupatorja, v tem primeru pa na njihovega kolaboranta. Poleg tega je bila to najmnogičnejša ustrelitev talcev, ki jo je v drugi svetovni vojni pri nas izvedel italijanski okupator.

— Ob spominu na žrtve – nanje ne gre pozabiti, zaradi njih smo se zbrali, da počastimo spomin nanje – pa ne gre pozabiti razloga zanje. Često sicer obujamo spomine na posledice vojne, npr. na žrtve, pri tem pa pozabljamo na vzrok zanje. Ta je bil vojna, v konkretnem primeru 24 ustreljenih tukaj pa kolaboracija. Talce, ki so bili ustreljeni, ubiti, ker so se uprli okupatorju ali so odpor proti njemu odobrvali in ga podpirali, je v tej ulici resda ubil okupator, vendar iz maščevanja za smrt njegovega kolaboranta. Večina talcev, ki jih je ustrelil italijanski okupator, je bila ustreljena kot povračilo za smrt kakšnega kolaboranta.

Tukaj ustreljeni so bili žrtve kolaboracije oziroma žrtve zaradi smrti enega najznačilnejših slovenskih kolaborantov. Ta je bil nekdanji ban Dravske banovine, 'jugoslovanske' Slovenije, Marko Natlačen, prvi slovenski kolaborant.«

“ Vojko Hobič

predsednik KO ZB Kobarid, ob 75. obletnici osvobojenega ozemlja vzhodne Furlanije na slovesnosti v Fojdi 29. septembra 2019:

»Na začetku bi rad povedal nekaj besed o narodnem heroju Marku Redelonghiju. O akciji Marka Redelonghija, domoljuba in zavednega beneškega Slovenca, ki je

s svojim vojaškim delovanjem Nemcem v Nadiških dolinah in Furlaniji med drugo svetovno vojno povzročal nemalo preglastic. Še posebno odmevna je bila akcija njegove enote, ko so krenili iz Plazi pri Breginju in ponoči 13. aprila 1944 napadli letališče Belvedere. Uničili so devet letal, tovornjake, skladišča in onesposobili posadko letališča. Letos je minilo 75 let od tega napada in tudi 75 let, ko si je Marko, zato da ne bi prišel v roke Nemcem, vzel življenje ob spopadu za Breginjem. Akcija na letališču Belvedere je pomenila prvo veliko zmago partizanskih enot v Furlaniji po kapitulaciji Italije. Nemci so zatem napadli partizanski tabor za Breginjem in 21 partizanov ubili. Veliko se je govorilo o uspešnem napadu na letališče in o poboju partizanov. To je bil tudi eden od razlogov, da je vse več mladih začelo vstopati v partizanske enote tako v Posočju kot v Furlaniji. Enote so se krepile in število borcev je hitro naraščalo.

Omenimo naj tudi napad Gregorčičeve brigade, ki je že v noči na 11. februar 1944 v Fojdi napadla sovražnikovo postojanko in rekrutski center. Padlo je 12 sovražnikovih vojakov, 20 je bilo ranjenih. Brigada je imela štiri mrtve in sedem ranjenih.

Proti koncu poletja 1944 se je v Furlaniji še okrepilo italijansko partizansko gibanje.

— Iz garibaldinskih enot je nastala divizija Garibaldi-Osoppo, ki je štela 14.330 mož. Območje osvobojenega ozemlja je obsegalo občine Neme, Ahten, Bardo, Tipano ter del občin Tavorjan in Čedad. Na teh 70 kvadratnih kilometrih je živelo približno dvajset tisoč ljudi.«

“ Milan Kučan

prvi predsednik Republike Slovenije, na spominski slovesnosti ob 75. obletnici bitke pri Kučibregu 3. novembra 2019:

»Naj vas pozdravim s staro modrostjo iz svojega rojstnega Prekmurja, ki pravi takole: »Dugo žive, šteri za domovino merje.« Može, ki so se borili v legendarni bitki

tukaj na Kučibregu, so se bojevali in umirali za svobodo, za domovino, za varno prihodnost. S svojimi dejanji še danes živijo v izročilu, ki so nam ga zapustili. Zato se jih vsako leto spominimo s hvaležnostjo in spoštovanjem.

Kaj nam sporoča to izročilo v današnjem času? Da boj za svobodo ni nikoli končan, da svoboda ni nikdar priborjena in zavarovana enkrat za vselej. Prizadevanje za svobodo človeka in naroda je dolžnost vsake generacije, četudi je cena, ki jo je za to treba plačati, lahko zelo visoka.

Sporočam nam, da boj za svobodo ne pozna nacionalnih omejitev. Pravi humanist, pravi borec za svobodo jo želi tako zase kot za vse človeštvo. Želje po svobodi ni mogoče zamejiti na enega samega človeka, eno skupino ali en sam narod. To so dokazovali tudi borci tukaj na strminah Kučibrega, kjer so se skupaj bojevali Slovenci, Hrvati in Italijani. Bojevali so se pod skupno zastavo svobode.

Sporočam nadalje, da ideologije, ki zatirajo svobodo, skupaj s svojimi nosilci nikoli niso do konca premagane in se nikoli ne spriznajo s porazom. To zahteva pretehtan in izostren odnos do nacionalizmov, ksenofobij, populizmov in rasizmov v novih preoblekah, v okviru česar tudi v Sloveniji in na Hrvaškem oživljajo stare ideje fašizma in nacizma, ki so v prejšnjem stoletju prisilile človeštvo, da je v najhujšem vojnem spopadu, kar jih pozna zgodovina, ubranilo svojo civilizacijo in njene vrednote pred barbarstvom. Ob takem izročilu se zato utemeljeno sprašujem, kako smo v današnji čas prenesli takratno spoznanje o nujnosti skupnega delovanja za svobodo in dobro prihodnost.«

“ Pater Bogdan Knavs

gvardijan samostana in rektor bazilike na Sveti gori, 1. novembra v spominskem parku na Trnovem nad Novo Gorico:

»Na tem mestu se spominjamo, da je tukaj imenovanih čez 2661 večina mladih življenj, slovenskih partizanov in partizank, sovjetskih vojakov, drugih žrtev

fašizma in še 84 neznanih borcev.

Kar nas posebej pretrese, je, da so bili ti junaki različnih jezikov, različnih narodnosti in različnih ver, pa vendar jih ni združila samo ista usoda, grenka smrt, ampak predvsem skupen ideal. Verovali so, da obstajajo vrednote, zaradi katerih je vredno umreti. Ta vrednota je bila in je še zagotovo svoboda: najprej gre za svobodo srca, da sme vsak človek ljubiti svoj narod, svoj jezik, pa tudi svojo zemljo. Svoboda srca vodi k svobodi besede, da lahko vsak govori in prepeva v tistem jeziku, v katerem mu je prepevala mati, ko še ni znal govoriti. Prav ta čudovita različnost narodov in jezikov, fantov in mož, deklet in žena, ki tukaj počivajo, pomeni, da se je treba v boju za svobodo združevati in iti onkraj kulturnih, idejnih pa tudi političnih pogledov na življenje. To je temeljno sporočilo partizanskega boja, ki ga ne smemo pozabiti.

Tukajšnji kraj nam je še posebej svet, kajti slovenski fantje in možje, dekleta in žene so vedeli, da umirajo za našo sveto slovensko zemljo. Zato je prav, da to obeležje nosi imena tudi tistih velikodušnih src, za katere ne vemo, kje so pokopani, ali pa tudi niso imeli pravice do groba. Toda vsi imajo pravico do imena, saj je vsak izmed njih bil enkrat, izjemen človek in utrip njihovega srca ostaja nenadomestljiv.

Zelo pietetno je in globoko človeško, da naše tukajšnje obeležje omenja tudi številna imena naših slovanskih bratov iz Rusije in njihovih tovarišev iz Azerbajdžana. Vsak izmed njih nosi ime svobodoljubnega in velikodušnega junaka.«

“ Mag. Marko Koprivc

poslanec Socialnih demokratov v Državnem zboru, na spominski slovesnosti v Kozlarjevi gošči 24. oktobra 2019:

»Osemindesetdeset imen tukaj na tem spomeniku z neslišno, a predirljivo zgodbo priča o najhujših brutalnostih črne roke, ki je pod vodstvom komandirja

Franca Fraklja morila po barjanskih vaseh. Osemindesetdeset in še več življenj je bilo tukaj izdanih in so jih slovenski izdajalci brez milosti poteptali. A nikoli, prav nikoli še s takšno okrutnostjo ni bilo mogoče poteptati volje in neomajne moči ljudi in narodnoosvobodilnega boja, da se rešijo spon ujetništva in zaživijo v svobodi!

Zavoljo žrtev Kozlarjeve gošče in vseh življenj naših pogumnih bork in borcev; zavoljo tisočero izgnanih in umrlih rojakov po taboriščih po Evropi; zavoljo ukradenih otroštev vojnih in povojnih generacij; zavoljo pogoriščja sanj, upanj in želja, ki jih je peklenški vojni ogenj pustil za seboj, in zavoljo našega neomajnega duha, našega narodnoosvobodilnega boja, ne smemo dopustiti, da določene politične struje in med njimi politiki, ki sami sebi pripenjajo oznake največjih osamosvojiteljev, narodnoosvobodilni boj enačijo s kolaboracijo!

Kolaboranti so in ostajajo izdajalci našega naroda! To so krvniki, ki so lastne rojake zavoljo ozkogledih interesov pošiljali v nemilost brutalne smrti ali so jim smrt celo sami prizadejali! Tega ne smemo nikoli pozabiti! Sprava za vse nas, ki cenimo narodnoosvobodilni boj, ni manipulativna politična kategorija, pod katero se skriva tudi želja nekaterih, da se narodnoosvobodilni boj za vsako ceno omalovažuje in izbriše.

— 98 imen tukaj na tem spomeniku z neslišno, a predirljivo zgodbo priča o najhujših brutalnostih črne roke, ki je pod vodstvom komandirja Franca Fraklja morila po barjanskih vaseh. 98 in še več življenj je bilo tukaj izdanih in brez milosti poteptanih od slovenskih izdajalcev.«

RAZMIŠLJANJE – O Vojski državne varnosti

Enota za varovanje nove države

Kolikor mi čas in zdravje dopuščata, sem se in se še bom udeleževal proslav v spomin na dogajanja med narodnoosvobodilnim bojem. Predvsem pa hodim na proslave v spomin na dogodke, v katerih je sodelovala moja enota – Vojska državne varnosti (VDV). Ker sem v zadnjem času opazil, da na nekaterih proslavah ignorirajo ali vsaj minimalizirajo vlogo VDV, sem se odločil, da malo več napišem o VDV.

Ob koncu leta 1943 so se na celotnem območju današnje Slovenije okrepile različne formacije, kot so bela garda, četniki, peta kolona in druge, seveda v sodelovanju z okupatorjem. Ne le to, okupator jih je tudi oboroževal. Hkrati so na strani narodnoosvobodilnega boja nastajale institucije, ki so že imele značaj države. Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) je ocenil, da je treba ustanoviti enoto, ki bo varovala te institucije oziroma nastajajočo državo. Prav prej našete kvizlinške formacije so bile nevarne nastajajoči državi.

Zato je bila ustanovljena divizija VDV, ki je imela na celotnem ozemlju Slovenije tri brigade. I. brigada, ki je delovala na Dolenjskem, je bila

ustanovljena 15. marca 1944 v Dolenjskih Toplicah, II. brigada konec aprila 1944 na Šentviški Gori za območje Primorske in Gorenjske, III. brigada pa je avgusta 1944 v Radmirju in je pokrivala območje Štajerske, Koroške in Prekmurja.

Brigada ni delovala kot operativna enota, ampak so to vlogo imeli bataljoni, včasih posamezne čete. Navajam primer III. brigade. Prvi bataljon III. brigade je deloval na območju Revirjev in Savinjske doline, drugi na Kozjanskem, tretji na Pohorju, četrti pa na Koroškem.

Kakšne so bile naloge bataljonov? V prvi vrsti varovanje že obstoječih institucij, uničenje vseh mogočih sodelavcev okupatorja, boj proti sami okupaciji ter odkrivanje tistih, ki so iz različnih vzrokov zapustili svoje enote, in njihovo vračanje v enote.

Kdo so bili borci VDV? Ker bolje poznam borce III. brigade, katerih del sem bil tudi sam, bom opisal njih. Za ustanovitev brigade VDV so borci prišli iz obstoječega štajerskega in koroškega bataljona VDV, del borcev pa je prišel iz Šlandrove in Zidanškove brigade. Za potrebe ustanovitve brigade VDV so bor-

ci morali biti mladi in preverjeni, pa tudi izurjeni, vajeni discipline in dobro oboroženi. Opisal bom dva primera, ki opisujeta lik borca VDV.

Marca 1945 se je moj I. bataljon III. brigade VDV znašel v nemški ofenzivi, ki je potekala na Štajerskem in Koroškem z nalogo čiščenja tega območja za umik sovražnih enot z Balkana, zato je sovražnik na ta teritorij dodatno poslal 14. SS-divizijo, ki je štela 12 000 mož.

Moj bataljon je bil na položaju med Mozirsko kočo in Medvedjakom. 11. marca je prišel ukaz, da

16. oktobra pa sem si v ljubljanskem Koloseju ogledal film Preboj, v katerem je izvrstno predstavljeno dogajanje na Menini. Po filmu so bili predstavljeni tudi še živeči borci. Sprašujem se, zakaj ne vsi. Predstavljen ni bil Martin Lupše iz Celja, edini še živeči borec VDV, ki je sodeloval v tej bitki. Spet pozabljen ali spregledan?

zasedemo položaje na Medvedjaku, na katerem je bila Bračičeva brigada. Približno opoldne smo krenili proti vrhu Medvedjaka, ko na nas udarijo z vsem mogočim orožjem. Samo prisebnosti in izurjenosti borcev se lahko zahvalimo, da nismo imeli več žrtev, razen tega da se bataljon ni mogel enotno umakniti, ker smo bili razbiti na tri skupine. Bataljon ni bil uničen, kot je po bitki ocenil štab brigade, ampak le razbit. Vsaka od teh skupin je bojno delovala še naprej. Čez štirinajst dni pa je bil bataljon spet popoln v Šnt.

Andražu pri Velenju (danes Andraž nad Polzelo), od koder smo krenili čez Dobrovlje v Revirje.

Drugi primer, ki opisuje lik borca VDV, je bitka na Menini planini, ki jo je Franc Sever - Franta opisal v knjigi Past na Menini planini. Ker je štab III. brigade VDV ocenil, da je I. bataljon uničen, je dal nalogo IV. bataljonu (Koroška), naj gre v Revirje. Zato se je ta bataljon 13. marca znašel na Menini. Franta je o tej bitki na Menini dobro opisal tudi lik borcev VDV. Hvala mu!

Tone Tratnik, Domžale

JUBILEJI

100 let Milana Šefmana

skega odporniškega gibanja, partizanske bolnišnice, politične šole in sicer podstat nove povojne ureditve, je opravljal terensko delo ekonoma in v tem času tesno sodeloval s pisateljem Ferdinandom Godinom. Ta je s svojo humanistično držo močno vplival na oblikovanje Milanove države do šibkejših in preziranih zaradi revščine in odrinjenosti. Tam je mladi partizan tudi spoznal svojo bodočo ženo Marijo, ki mu je bila podobnih misli in idej trdno v oporo, žal je že več kot 40 let pokojna.

Milanu ni bilo dano, da bi se po osvoboditvi vrnil v stričevo tovarno, čeprav je vedel, da pečarstvo obvlada in ima podporo nekdanjih sodelavcev. Usodno leto 1948 in spor z vzhodnimi zavezniki sta mu preprečila odhod v Moskvo, kjer naj bi se izsolal za pilota. Franc Stadler - Pepe ga je uvedel in prepričal v poslanstvo protiobveščevalne dejavnosti, paradoksalno proti vzhodnim obveščevalnim službam, ki so bile na tleh Jugoslavije zelo dejavne. V tem obdobju je večkrat srečal Kočo Popovića, ki ga izjemno ceni zaradi njegove razgledanosti, skromnosti in humanosti. V prelomnem letu 1966, ko je jugoslovanski politični vrh obračunal z Rankovičem ter neprimerno in premočno vlogo UDBE, so mu ponudili, da prevzame vodenje prometne milice v Sloveniji. Ponujeno ugledno funkcijo je odklonil, saj so mu bile uniforme vedno tuje in menil je, da za kaj takega ni usposobljen.

General Bojan Polak - Stjenka ga je leta 1968 povabil k sodelovanju v glavnem štabu Teritorialne obrambe Slovenije. Skupaj s Kavčičevo

afero je morala celotna ekipa oditi zaradi krive in politično motivirane obtožbe o nabavi orožja. V zgodnjih devetdesetih letih je takrat zasnovana in dobro organizirana TO pomenila hrbtenico oboroženega spopada z agresorji ob osamosvojitvi.

Danes se še zelo čili in pronicljivi Milan spominja predvsem partizanskih let in dogodivščin ter upanja v boljšo prihodnost. Bil je hudo ranjen, vendar je vse hudo prestal. Včasih se razgovori in omenja, da ni bilo vse tako idealno, kot je prikazano v filmih. Ko omenja srečo v partizanih, misli tudi na iznajdljivost. Spominja se nevoščljivih predavateljic v politični šoli, ki so ga zatožile Godini, da ostaja v dolini pri svoji izbranki. Zato je moral poročati za vsak korak, vendar samo en teden, saj se je vračal s terena brez materiala za kuhinjo, ker zaradi zased ni mogel v nabavo. Kuharji so začeli negodovati, ker niso imeli ničesar skuhati. Godina ga je poklical in mu zabičal, da ga nič ne briga, kod hodi, samo poskrbi naj, da bodo skladišča polna. In so tudi bila. Na terenu se je moral znajti, saj so nekateri kmetje sodelovali in mu priskrbeli zadostne količine živil, zato so dobili plačano v markah: Nekateri pa so pridelke skrivali ali celo trdili, da nič nimajo, in so bili razkrinkani, zato so dobili potrdilo. Sprašuje se, kje sta vsa obljubljena poštenost in svetla prihodnost. Zanj je nesprejemljivo potvarjanje zgodovine in obsoja krivičnosti družbe, v kateri se krepi moč cerkvene hierarhije in novodobnih povzpeticov.

S. B.

90 let Ane Lapajne Kokelj

cijah je s partizani sodelovala celotna družina, med njimi tudi Ana, saj je še kot zelo mlada sodelovala s sosedom Močnikom in sosedo, aktivistko v Košenjii. Zbirali so različen material za potrebe Osvobodilne fronte. Tik pred koncem druge svetovne vojne so Nemci v sodelovanju z domobranci ubili štiri člane družine Močnik in tudi sosedo, aktivistko OF iz Košenjii. V akciji, ki jo je sovražnik izvajal na območju Idrijskih Krnic in Masor, je med drugim aretiral tudi Ano in jo en dan zadrževal v ujetništvu. Proti koncu druge svetovne vojne se je partizanom pridružil tudi Anin brat Janez, ki je bil star komaj 18 let.

Po koncu druge svetovne vojne in zmagi nad nacifašizmom je Ana še nekaj časa živela in delala na rojstnem domu. Leta 1951 se je poročila s Francem Lapajnetom, ki je bil borec Prekomorske brigade. Po poroki se je Ana preselila na možovo domačijo, kjer je vseskozi opravljala kmečka in gospodinjska dela. Leta 1982 ji je mož Franc umrl, zato je morala prevzeti še dodatne obveznosti pri gospodarjenju na kmetiji. Poudariti je treba, da je Ana s svojim trdim delom veliko pripomogla k zgraditvi nove hiše, kljub obveznostim, ki jih je imela pri vsakodnevem delu na kmetiji.

Kljub častitljivi starosti Ana deluje v Zvezi borcev za ohranjanje vrednot NOB, katere članica je od leta 1992. Starost preživlja s svojo hčerjo in vnukom, redne stike pa ima tudi z drugo vnukinjo in pravnukom, ki bivata na njihovem domu.

Aldo Carli

Klena in vedno dobro razpoložena Primorka Ana Lapajne, za prijatelje in znanke Ančka iz Idrijskih Krnic, je v krogu najdražjih praznovala 90. rojstni dan. Rodila se je 25. julija 1929 v Idrijskih Krnicah, na kmetiji v Logu. Oče Valentin in mati Alojzija sta imela pet otrok. Oče je delal na kmetiji, pri čemer mu je poleg gospodinjskih opravil pomagala tudi mati. Po smrti očeta leta 1938 je morala za mladoletne otroke skrbeti izključno mati, zato so bile razmere v družini zelo težke. Leta 1934 je Ana dopolnila šest let in je morala iti v šolo, v kateri je pouk potekal v italijanskem jeziku, ki pa ga Ana ni razumela.

V obdobju med italijansko vladavino do razpada fašizma so potekale akcije za organizacijo odpora proti fašizmu. Začetki so bili usmerjeni v zbiranje sanitetnega materiala, s čimer so nadaljevali do konca druge svetovne vojne. V raznih ak-

Lahko noč, skrbi.

Triglav komplet

Združite
zavarovanja
cele družine
in prihranite
do 50 %.

O svojih zavarovanjih
ne razmišljate pogosto,
a z občutkom varnosti,
ki vam ga dajo, živite
vsak dan.

Vse bo v redu.

triglav

www.triglav.si

PO ZAMEJSTVU IN SVETU

Polaganje vencev v Benečiji in Reziji

Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin vsako leto 31. oktobra polaga vence na grobnice padlih partizanov na pokopališčih po Benečiji in Reziji. Tako je bilo tudi letos, ko sta dve delegaciji s pevskima zboroma obiskali kraje onstran meje, kjer so spominska obeležja. Delegaciji sta položili šopke rož tudi na grobove pomembnih osebnosti Beneške Slovenije, ki so zapustili neizbrisen pečat v boju Benečanov za lastne pravice. Pri polaganju so se delegacijam pridružili tudi delegacije ANPI-ja in Slovencev iz Videmske pokrajine.

Letos smo opazili pozitiven premik pri oblasteh v Italiji, saj so na vseh pokopališčih bili tudi župani posameznih občin, kar do zdaj ni bila praksa. Ena delegacija je polagala vence in rože v Landrju, Špetru, Ljesah, Štoblanku, Gorenjem Tarbilju, Černetičih, Tarčmunu in Matajurju, druga pa v Topolovem, Podutani, Oborči, Čeneboli, Fojdi, Ravenci in Osojanah v Reziji.

Osrednji dogodek je bil pri spomeniku odpora v Čedadu, kjer sta župan Čedad Stefano Balloch in minister za Slovence po svetu in zamejstvu Peter Jožef Česnik (na sliki) z delegacijama položila venca in spregovorila o spominu na padle borce za svobodo.

Pevci so s svojimi nastopi pri obeležjih dali poseben pečat dogajanju.

Besedilo in foto: Vojo Hobič

30. obletnica padca berlinskega zidu

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 8. novembra obiskal Berlin. Obisk je bil posvečen 30. obletnici padca berlinskega zidu. Predsednik Pahor se je ob tej priložnosti srečal z nemškim zveznim predsednikom Frankom-Walterjem Steinmeierjem, s katerim sta se pogovarjala o aktualnih evropskih in globalnih temah, o stanju demokracije trideset let po padcu berlinskega zidu in o prihodnosti Evropske unije po nedavnih volitvah v Evropski parlament.

Slovenski predsednik je ob 30. obletnici padca berlinskega zidu položil venec k obeležju zidu ob Bernauer Strasse in se tako poklonil žrtvam zidu. Obiskal je spominski muzej in si ogledal dokumentacijski center. (Foto: Daniel Novakovič/STA)

Ob aktualnih evropskih in mednarodnih vprašanjih je bil poudarek pogovorov posvečen prihodnosti Evropske unije in razmeram, s katerimi se ta sooča. Sogovornika sta spregovorila o izstopu Združenega kraljevstva, razmerah na Zahodnem Balkanu, o stanju na področju migracij in o potrebi po skupnem evropskem odzivu nanje ter o varnostnem položaju v Evropi in svetu. Predsednika sta se zavzela za trdno, povezano in enotno Evropsko unijo in soglašala, da je treba spregovoriti o težavah, s katerimi se sooča Evropa, ter jih reševati v javni in vključujoči razpravi.

Predsednik Pahor je poudaril padec berlinskega zidu kot enega najbolj navdihajočih zgodovinskih mejnikov 20. stoletja, ki simbolizira zahtevo po svobodi, povezovanju in združevanju.

S.B.

Koledar Tito 2020

Tudi za leto 2020 je na voljo 12-listni barvni koledar s fotografijami Josipa Broza - Tita. Cena koledarja je 5 evrov + poština. Naročila sprejema Mojmir Lipovšek, telefonska številka: 041 769 200.

Komemoracija na graškem pokopališču

Združenje borcev za vrednote NOB Lenart se že tradicionalno udeležuje komemoracije ob dnevu mrtvih v Gradcu, kjer se na osrednjem pokopališču ob mednarodnem spomeniku žrtvam nacizma poklonijo njihovu spominu. Na spomeniku je vklesanih 2116 imen talcev, borcev proti nacifašizmu in dezertarjev. Od tega je na spomeniku 1213 imen Slovencev, med njimi 661 pobitih talcev iz mariborskih zaporov. Med tam pokopanimi je tudi 65 padlih borcev legendarnega Pohorskega bataljona. Na spomeniku v enajstih jezikih piše: »Čuvajte svobodo in mir, kajti dali smo zanju življenje.«

74 let po koncu najhujše morije v sodobni zgodovini Evrope si številni le stežka predstavljamo, v kakšnih razmerah so v vojnih letih od 1941 do 1945 živeli naši ljudje. To je bil čas, ko človek ni mogel biti svoboden, ko ni mogel govoriti v maternem jeziku in je nemalokrat le nekaj izrečenih besed v slovenskem jeziku plačal z življenjem. Bil je to čas, ko je bil človek človeku volk.

Zato sta danes še kako žalostna in nerazumljiva zanikanje vrednot partizanskega boja in poveličevanje okupatorjevih pomagačev. Ali partizanski boj in nasploh odpor proti okupatorju nista bila boj za obstoj naroda, za jezik svojih mater in očetov, za svobodo in za svojo domovino? Brez njih danes ne bi bili tukaj in ne bi govorili slovensko, predvsem pa ne bi imeli svoje države. Temelji, ki so leta 1991 služili za oblikovanje lastne države, so bili postavljeni na žrtvah partizank in partizanov. Brez požrtvovalnosti teh pogumnih mož in žena bi nas zgodovina verjetno že pozabila.

Letos je bila komemoracija v Gradcu precej veličastna, saj so se poleg lenarškega združenja borcev za vrednote NOB, ki je bilo s svojim predsednikom Alojzom Bezjakom nosilec organizacije komemoracije, in združenja iz Cerkevneja udeležila vsa združenja borcev za vrednote NOB z območja Pokrajinskega sveta ZB Podravja, razen Ptuja. V kulturnem programu so sodelovali pevci Kulturno-turističnega društva Selce. Prisotna združenja so k spomeniku žrtvam terorja položila vence. Govornik na komemoraciji je bil predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman, ki si je z Lenartčani ob vrtnitvi iz Gradca na Zavrhu v Slovenskih gorah ogledal Muzej domoljubja, posvečen generalu Rudolfu Maistru.

Franc Bratkovič

Čezmejno navezovanje stikov

Člani ZB NOB Radlje ob Dravi smo bili konec oktobra na izletu v Srbijo. Obiskali smo Spominski park Šumarice in Muzej 21. oktober v Kragujevcu. Pred muzejem nas je sprejel in nagovoril podpredsednik SUBNOR Srbije in predsednik GO SUBNOR Kragujevac, akademik Željko V. Zirojevič. Dogovorili smo se o začetku sodelovanja in o obnovi pretrganih vezi med nekdanji prijateljskimi organizacijami. Na uradni strani SUBNOR Srbije so objavili kratek članek o našem obisku:

(<https://www.subnor.org.rs/sumarice-3#more-19346>)

V Beogradu smo obiskali Hišo cvetja, stadion Crvene zvezde, spomenik neznanemu junaku na Avali in Kalemegdan. V Sremu smo si ogledali še Spominski center sremske fronte. Videli in izvedeli smo veliko zgodovinskih dejstev o NOB v Srbiji. Med žrtvami NOB v Srbiji je bilo tudi veliko Slovencev.

Na izletu so se nam pridružili člani Zveze koroških partizanov iz Celovca skupaj s podpredsednico ZKP Marijo Koletnik - Mojco. Tudi z njimi začenjamo tesnejše sodelovanje in dogovorili smo se, da bomo v prihodnje skupaj obiskali še več krajev iz NOB.

Matjaž Tomažič, predsednik ZZ NOB Radlje ob Dravi

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

OBLETNICA – Pred 76 leti

Splošna vstaja
primorskega ljudstva

8. septembra 1943 je fašistična Kraljevina Italija kapitulirala v drugi svetovni vojni. Po kratkotrajni svobodi smo doživeli še krutejšo usodo: okupirala nas je nacistična nemška vojska.

Partizanski upor proti italijanskim fašističnim oblastem se je sicer začel že leta 1941. Tudi v naših krajih so se oblikovale manjše partizanske skupine, pozneje združene v Brkinski četi, Istrskem odredu in drugih formacijah NOV. Fašistična oblast se je že junija 1942 maščevala s požigom sedmih vasi, s pobjem 28 domačinov, izgonom starčkov in žensk z otroki v taborišča, maja z ustrelitvijo domačina na Mali Bukovici in z obešanjem dveh mladeničev na trgu v Ilirski Bistrici.

V tem času so Italijani v okolici Vrhnike oborožili tako imenovano vaško stražo v MVCA, seveda za boj proti partizanom.

Z razpadom Italije in razorožitvijo italijanske vojske ki je bežala proti italijanski meji, se je primorsko ljudstvo množično oboroževalo z italijanskimi bojnimi sredstvi za obrambo in boj proti prihajajočemu novemu okupatorju, nemški nacistični vojski. Ta je zasedla naše kraje že oktobra leta 1943.

Pogovor na sprejemu pri predsedniku Josipu Brozu - Titu. Na sliki z leve: Andrej Humar, Izola; Angel Slokar, Ajdovščina; Stanko Gurovec, Idrija; Miran Fajdiga, Postojna; gostitelj, predsednik Tito; Jolanda Kos, Piran; Franc Skok, Tolmin; Miro Kocjan, Koper; Evstahij Zadnik, Sežana; in Vitomir Dekleva, Ilirska Bistrica.

Upor proti kruti in zločinski nemški vojski, s katero so sodelovali tudi slovenski kolaboranti – domobranci, je trajal do leta 1945. Takrat se je v Ilirski Bistrici in okolici po 1. maju nagnetla številna nemška vojska, ki se je z Balkana umikala proti italijanski in avstrijski meji, v naročje zavezniške vojske, v pričakovano, da se bodo njeni pripadniki izognili maščevanju na jugoslovanskih tleh, kjer so povzročili največje pokole in zločine.

Tako se september leta 1943 zaznamuje s proslavami v spomin na splošno vstajo na Primorskem. Moj spomin sega tudi do proslave pred 51 leti. Takrat smo se primorski predsedniki občin sporazumeli, da bo kraj proslave v Novi Gorici. Na pobudo takratnega predsednika omenjene občine Milana Vižintina je padla odločitev, da za glavnega govornika proslave povabimo predsednika države Josipa Broza Tita.

Delegacijo za dogovor s predsednikom smo sestavljali vsi predsedniki primorskih občin. Obisk v zagrebški predsedniškovi rezidenci je organiziral takratni kabinetni tajnik, Jože Smole. Obisk in pogovor s predsednikom sta bila le delno uspešna. Na pogovoru je predsednik poslušal in spraševal o problematiki in opisu posameznih občin. Predlagal, da se bolj angažiramo in zavzeto delujemo za razvoj naših občin in tako prispevamo tudi k razvoju celotne jugoslovanske skupnosti. Glede udeležbe na proslavi pa je predlagal, naj raje povabimo Edvarda Kardelja za slavnostnega govornika, saj je bil odgovoren in zainteresiran za delovanje v Sloveniji. Pohvalil je prizadevanja, da se na jubilejnih proslavah nenehno ohranja spomin na žrtve in uspehe NOB v drugi svetovni vojni.

Glede na današnje polemike o žrtvah v drugi svetovni vojni moram pripisati, da so žrtve na slovenskih tleh znanstveno ugotovljene v raziskavi Inštituta za novejšo zgodovino Slovenije iz Ljubljane, njena avtorica je dr. Vida Deželak Barič. Te številke dokazuje, da nekateri polovičarski enostranski novinarji in kvazizgodovinarji nimajo razloga objokavati žrtve kolaboracije in opravičevati njihove revanšistične zahteve na podlagi lažnivih in parcialnih podatkov, kot jih trosi Možinov »prodorni zgodovinar Jože Dežman«, ki ne loči niti, kdo so žrtve pobjemov po vojni in kdo so žrtve vojnih spopadov. Od skupno 600 grobišč v Sloveniji je evidentiranih 120 grobišč v občini Ilirska Bistrica in vse imenuje žrtve »pobjemov«. Za naša grobišča je znano, da so v njih žrtve nemških okupatorjev, ki so padli v bojih. Ti so se vrstili od leta 1943 do polovice maja leta 1945, ko je bila Ilirska Bistrica z okolico štirikrat osvobojena in okupirana.

Vitomir Dekleva

DRUŽABNA IGRA – Postani partizan

Slovenija je bila razdeljena med okupatorje

Postani partizan je namizna družabna igra, ki igralca popelje v leto 1941, ko se pridruži partizanskim enotam. Za vsako leto vojne mora izpolniti en ukaz iz **Glavnega štaba POS** (Partizanskih odredov Slovenije) in napasti belo sovražno postojanko. Vmes odgovarja na vprašanja iz **Partizanske šole** in se udeležuje **posebnih misij**, ki mu prinašajo točke, potrebne za zmago v igri.

Karte Partizanska šola predstavljajo osnovna dejstva o drugi svetovni vojni in ponujajo tri možne odgovore, ki igralcem brez poznavanja tega dela zgodovine pomagajo pri iskanju pravega odgovora.

Karte **Posebna misija** predstavljajo pomembnejše kulturne, politične in gospodarske dogodke v narodnoosvobodilnem boju. Igralec, ki zbere največ točk, postane **poveljnik partizanskih enot**. Z osvojitvijo **medalje za pogum** pa se igralcu ponuja tudi priložnost postati **narodni heroj**. Igra temelji na zgodovinskih dogodkih (250 kartic), ki so vezani na kraj (130 mest in vasi), tako da se igralci med igro ne naučijo samo zgodovinskih dejstev, ampak tudi spoznavajo Slovenijo.

Avtor igre je **Darko Nikolovski**. Pri nalogah so svetovali **dr. Božo Repe**, **dr. Martin Premk in dr. Blaž Torkar**. Igralna površina je zemljevid Slovenije iz leta 1941, ki prikazuje, kako je bila Slovenija razdeljena med okupatorje. Zemljevid je nastal v okviru projekta ARRS »Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju slovenskega prebivalstva«, ki ga vodi dr. Božo Repe. Priprava kartografskega gradiva: ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika.

Ilustracije je ustvaril **Iztok Sitar**, slovenski ilustrator, stripar in karikaturist, ki je izdal več kot 15 stripovskih albumov in ilustriral več kot 100 učbenikov.

Poleg tega igra vsebuje še tako imenovani Humanitarni del. Vprašanja za Partizansko šolo je namreč napisal **Boris Krabonja**, učitelj zgodovine na mariborski Srednji ekonomski šoli. Boris Krabonja je gibal humanitarnega društva Up-ornik, ki vsak mesec plačuje položnice več kot šeststo revežem, ki jih je sistem zavrzel. Med njimi so predvsem obubožani upokojevci in samohranilke. Zato igra vsebuje tudi nalogo (igralce jo lahko tudi zavrne), ki poziva k donaciji s SMS dotičnemu društvu.

Kontaktna oseba:

Matea Nikolovski, tel. št.: 040 348 000, e-mail: postanipartizan@gmail.com.

Cena: 39,90 evra. Pri nakupu več kot treh iger damo 10-odstotni popust.

Lojalnostni program

PRIDRUŽITE
SE DRUŽINI
moj
PLUS

Oplemenitite svojo porabo s prihrankom.

- Postanite član lojalnostnega programa.
- Zbirajte točke z različnimi aktivnostmi.
- Točke izkoristite za številne ugodnosti.

080 21 15

www.energijaplus.si
info@energijaplus.si

ENERGIJA PLUS

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke pošljite
do 15. decembra 2019

Trem izžrebanim reševalcem
bomo podarili knjigo.

SVOBODNA
BESEDA

Izžrebani reševalci križanke iz 48.
številke časopisa Svobodna beseda

1. Robi Hudoklin

Gor. Vrhpolje 87, 8310 Šentjernej

2. Dragica Malgaj

Zdraviliška 25, 3272 Rimske Toplice

3. Ljudmila Hrovat

Šentvid 14a, 1296 Šentvid pri Stični

Rešitve križanke:

ODTEGLJAJ, ZAVIRANJE, KNA, AŽ, AL,
OSRAM, ANK, SPIROHETA, WASHINGTON,
ZOR, ANALKIM, MAUN, OKO, GARE, LARI,
SANDAL, NRAV, JAN, OJDIP, EH, ČEŠNJA, DA,
NIČ, RIŽEVKA, NOAM, TI, SAKAR, AK, ABRON,
OTL, RIK, MRK, RIL, SKAKALO, RONDONIA,
PERESAR, TVERČANI.

Geslo: DAN SPOMINA NA MRTVE;
GRAMOZNA JAMA

Geslo križanke napišite na
dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva
ulica 6, 1000 Ljubljana,
s pripisom »nagrada križanka«,
do 15. decembra 2019.

Ime in priimek:

Naslov:

Geslo 49. številke SB:

	IZBIRNO ZDRAVILO ZA ZDRAVLJENJE STREPTOKOKNIH OKUŽB (IZ ČRK: SPONE)	ZAČETEK GESLA	NAŠA PESNICA MUSER	ZMAGA V ŠAHOVSKI PARTIJI	NADALJE- VANJE GESLA	RADO ČASL	NAJNIŽJA VREDNOST	TELIČKA, KRAVICA	HRVAŠKI PEVEČ (GORAN; IZ ČRK: RANKA)							
	VNETJE PLJUČ	OJEKLE- NITEV	IZBOČENI DEL KLOBUKA, ŠTULA	JUHI PODOBNA JED	BOJAN LEVSTIK	OTOK ČA- ROVNICE KIRKE	NEKDANJI BANGLA- DEŠKI POLITIK MUDŽIBUR	LUKSEM- BURSKI POLITIK (GASTON; IZ: NORTH)	DODAN DEL ZIDU KRALJEVIČ V MAHAB- HARATI	SEVERNO- AMERIŠKI INDIJANCI, ŠEJENI	SRB. IG- RALKIN PESNICA IND. ŽEN. OBLAČILO	MESTO V JUŽNI ANGLIJI (IZ ČRK: TALON)	BOJANA JESIH LEOŠ JANAČEK	TATJANA REMŠKAR NIČES, NIŠTRA	KRATEK, SUNKOVIT POTEG, TRZLJAJ	
REZBAR; TUDI- SLIKAR ALI KIPAR																
KONEC GESLA																
JELKA					PARTIZAN- SKO IME DUŠANA PIRJEVCA											
STROGA SOLSKA KAZEN				FILMSKA ZVEZDA	MLASKA- NJE GRENKA OSVEŽILNA PIJAČA											
OKRAJŠA- VA ZA ČLEN		DANSKA IGRALKA NIELSEN BLAGAJNA				AMERIŠKA PISATE- LJICA FERBER (IZ: DEAN)	KRONIST, PISEC ANALOV RIBA KARP									
SUKANEC			SLOVEN- SKI SLIKAR ŠARM, PRELEST													
PREBIVA- LEC GRŠKEGA OTOKA ITAKA						POVRŠIN. MORSKI TOK CARLI NOVAK						NABIREK ČERNIGOJ AVGUST				
CESARJE- VA HČI											OD TOČE POŠKODO- VANO ŽITO					
OBER					RUDAR						ZNAK ZA ENAKOST					

UTRINKI – Dan spomina na mrtve

Slovenski veleposlanik v Zagrebu **Vojislav Šuc** (levo) in član predsedstva ZZB NOB Slovenije **Janez Alič** (desno) sta 30. oktobra pred dnevom spomina na mrtve položila venec pri spomeniku »Okameneli cvet« v Spominskem parku Jasenovac, kjer je bilo med drugo svetovno vojno zloglasno ustaško koncentracijsko taborišče. V njem je umrlo 266 Slovencev od skoraj 400 zaprtih. V Spominskem parku so izvedenci do zdaj zbrali podatke za skoraj 84.000 žrtev. številka pa zagotovo ni dokončna. V tej ustanovi pravijo, da naj bi bilo vseh žrtev okoli 100.000, nekateri zgodovinarji pa omenjajo celo 700.000 žrtev Jasenovca. V tem taborišču je umrlo tudi več kot 20.000 otrok do 14. leta starosti, med njimi šest otrok slovenske narodnosti. Taborišče Jasenovac je bilo sestavljeno iz petih večjih in treh manjših taborišč. Ustanovljeno je bilo avgusta 1941, razpuščeno pa 22. aprila 1945. Polaganja venca so se udeležili tudi direktor Spominskega parka Ivo Pejaković, Boris Brvar (veleposlaništvo RS v Zagrebu) in Boris Nemeč (ZZB NOB Slovenije).

Predstavniki Republike Slovenije in novogoriške občine ter občine Visco so položili venec tudi v nekdanjem koncentracijskem taborišču Visco.

Predstavniki slovenskega veleposlaništva v Zagrebu, Taboriščnega odbora Rab - Gonars pri ZZB NOB Slovenije in občine Rab so položili venec v nekdanjem taborišču Kampor na otoku Rabu.